Amintiri din copilărie

Ion Creangă

Editura Bestseller

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

I

Stau câteodată și-imi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humulești, din târg drept peste apa Neamțului; sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra satului, Delenii și Bejenii.

Ș-apoi Humuleștii, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătâi, ci sat vechi răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învârti și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor.

Și părintele Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic și cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai pomi s-au pus în țintirim, care era

îngrădit cu zăplaz de bârne, streșinit cu șindilă, și ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericii pentru școală; ș-apoi, să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița Vasile a Ilioaei, dascălul bisericii, un holtei zdravăn, frumos și voinic, și sfătuia pe oameni să-și dea copiii la învățătură. Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiat prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea.

Și cea dintâi școlăriță a fost însăși Smărăndița popii, o zgâtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băieții și din carte, dar și din nebunii. Însă părintele mai în toată ziua da pe la școală și vedea ce se petrece... Și ne pomenim într-una din zile că părintele vine la școală și ne aduce un scaun nou și lung, și după ce-a întrebat de dascăl, care cum ne purtăm, a stat puțin pe gânduri, apoi a pus nume scaunului „Calul Balan“ și l-a lăsat în școală.

În altă zi ne trezim că iar vine părintele la școală, cu moș Fotea, cojocarul satului, care ne aduce, dar de școală nouă, un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos, și părintele îi pune nume „Sfântul Nicolai“, după cum este și

hramul bisericii din Humulești... Apoi poftește pe moș Fotea că, dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă așa, din când în când, câte unul, și ceva mai grosuț, dacă se poate... Bădița Vasile a zâmbit atunci, iară noi, școlarii, am rămas cu ochii holbați unii la alții. Și a pus părintele pravilă și a zis că în toată sâmbăta să se procitească băieții și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce-a învățat peste săptămână; și câte greșeli va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greșeală să-i ardă școlarului câte un sfânt-Nicolai. Atunci copila părintelui, cum era sprințară și plină de incuri, a bufnit în râs. Păcatul ei, sărmana!

— Ia, poftim de încalecă pe Balan, jupânească! zise părintele, de tot posomorât, să facem pocinog sfântului Nicolai cel din cui.

Și cu toată stăruința lui Moș Fotea și a lui bădița Vasile, Smărăndița a mâncat papara, și pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă, de sărea cămășa de pe dânsa. Noi, când am văzut asta, am rămas înlemniți. Iar părintele, ba azi, ba mâine, aducând pitaci și colaci din biserică, a împărțit la fiecare, de ne-a îmblânzit, și treaba mergea strună; băieții

schimbau tabla în toate zilele, și sâmbăta procitanie.

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, așa, câteodată; căci, din bățul în care era așezată fila cu cruce-ajută și buchile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătaji, de la trătaji la ceaslov, ș-apoi, dă, Doamne, bine! în lipsa părintelui și a dascălului intram în ținterim, țineam ceaslovul deschis, și, cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele, și, când clămpăneam ceaslovul, câte zece-douăzeci de suflete prăpădeam deodată; potop era pe capul muștelor! Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele și, când le vede așa sângerate cum erau, își pune mâinile în cap de necaz. Și cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Balan și a ne mângâia cu sfântul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari, care din pricina noastră au pătimit.

Nu trece mult după asta, și-ntr-o zi, prin luna lui mai, aproape de Moși, îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, că mai bine nu i-oi zice, să pună pe unul, Nic-a lui Costache, să mă procitească. Nică, băiat mai mare și înaintat în învățătură până la genunchiul broaștei, era

sfădit cu mine din pricina Smărăndiței popii, căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă, pentru că nu-mi da pace să prind muște... Și Nică începe să mă asculte; și mă ascultă el, și mă ascultă, și unde nu s-apucă de însemnat la greșeli cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, până la douăzeci și nouă. „Măi!!! s-a trecut de șagă, zic eu, în gândul meu; încă nu m-a gătit de ascultat, și câte au să mai fie!“ Și unde n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mânios... Ei, ei! acu-i acu. „Ce-i de făcut, măi Nică?“ îmi zic eu în mine. Și mă uitam pe furiș la ușa mântuirii și tot scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vină un lainic de școlar de afară, căci era poruncă să nu ieșim câte doi deodată; și-mi crăpa măseaua-n gură când vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Balan și de blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi. Dar adevăratul sfânt Nicolai se vede că a știut de știrea mea, că numai iaca ce intră afurisitul de băiat în școală. Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă, ies repede și nu mă mai încurc primprejurul școlii, ci o iau la sănătoasa spre casă. Și când mă uit înapoi, doi hojmălăi se și luaseră după mine; și unde nu încep a fugi de-

mi scăpărau picioarele; și trec pe lângă casa noastră, și nu intru acasă, ci cotigesc în stânga și intru în ograda unui megieș al nostru, și din ogradă în ocol, și din ocol în grădina cu păpușoi, care erau chiar atunci prășiți de-al doilea, și băieții după mine; și, până să mă ajungă, eu, de frică, cine știe cum, am izbutit de m-am îngropat în țărnă la rădăcina unui păpușoi. Și Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmălău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; și se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. Și de la o vreme, nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi, nici o scurmătură de găină, am țâșnit odată cu țărna-n cap, și tiva la mama acasă, și am început a-i spune, cu lacrimi, că nu mă mai duc la școală, măcar să știu bine că m-or omorî!

A doua zi însă a venit părintele pe la noi, s-a înțeles cu tata, m-au luat ei cu binișorul și m-au dus iar la școală. „Că, dă, e păcat să rămâi fără leac de învățătură, zicea părintele; doar ai trecut de bucheludeazla și bucheriţazdra: ești acum la ceaslov, și mâine-poimâine ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învățăturilor, și, mai știi cum vine vremea? poate să te faci și popă aici, la biserica Sfântului Nicolai, că eu

pentru voi mă strădănuiesc. Am o singură fată și-oi vedea eu pe cine mi-oi alege de ginere.“

Hei, hei! când aud eu de popă și de Smărăndița popii, las muștele în pace și-mi iau alte gânduri, alte măsuri: încep a mă da la scris, și la făcut cadelnița în biserică, și la ținut isonul, de parcă eram băiat. Și părintele mă ia la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se macină acum la moară. Nic-a lui Costache, cel răgușit, balcâz și răutăcios, nu mai avea stăpânire asupra mea.

Dar nu-i cum gândește omul, ci-i cum vrea Domnul. Într-una din zile, și chiar în ziua de Sfântul Foca, scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul. Se zicea că are să treacă Vodă pe acolo spre mănăstiri. Și bădița Vasile n-are ce lucra? Hai și noi, măi băieți, să dăm ajutor la drum, să nu zică Vodă, când a trece pe aici, că satul nostru e mai leneș decât alte sate. Și ne luăm noi de la școală și ne ducem cu toții. Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanțele, care cu căruțele, care cu covețile, în sfârșit, lucrau oamenii cu tragere de inimă. Iar vornicul Nic-a Petricăi, cu paznicul, vătămanul și câțiva nespălați de mazili se

purtau printre oameni de colo până colo, și când deodată numai iaca vedem în prund câțiva oameni claie peste grămadă, și unul din ei mugind puternic. „Ce să fie acolo?“ ziceau oamenii, alergând care de care din toate părțile.

Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiau acum zdravăn și-l puneau în cătușe, să-l trimită la Piatra... Iaca pentru ce scosese atunci vornicul oamenii la clacă. Așa, cu amăgele, se prindeau pe vremea aceea flăcăii la oaste... Afurisită priveliște mai fu și asta! Flăcăii ceilalți pe dată s-au făcut nevăzuți, iară noi, copiii, ne-am întors plângând pe la casele noastre. „Afurisit să fie câinerul de vornic, și cum a ars el inima unei mame, așa să-i ardă inima Sfântul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor săi!“ blestemau femeile din sat, cu lacrimi de foc, în toate părțile. Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băiatul la Piatra, bocindu-l ca pe un mort! „Las', mamă, că lumea asta nu-i numai cât se vede cu ochii, zicea bădița Vasile mângâind-o; și în oaste trăiește omul bine, dacă este vrednic. Oștean a fost și Sfântul Gheorghe, și sfântul Dimitrie, și alți sfinți mucenici, care au pătimit pentru dragostea lui Hristos, măcar de-am fi și noi ca

dânșii!“

Ei, ei! pe bădița Vasile l-am pierdut; s-a dus unde i-a fost scris. Și părintele Ioan umbla acum cu pletele în vânt să găsească alt dascăl, dar n-a mai găsit un bădița Vasile, cuminte, harnic și rușinos ca o fată mare. Era în sat și dascălul Iordache, fârnâitul de la strana mare, dar ce ți-i bun? Știa și el glasurile pe dinafară de biserică, nu-i vorbă, dar clămpănea de bătrân ce era; ș-apoi mai avea și darul suptului... Așadar, școala a rămas pustie pentru o bucată de vreme, și câțiva dintre noi, care ne țineam de părintele Ioan, calea-valea: biserica deschide pe om. Duminicile bâzâiam la strană, și hârști! câte-un colac! Și, când veneau cele două ajunuri, câte treizeci-patruzeci de băieți fugeau înaintea popii, de rupeam omătul de la o casă la alta, și la Crăciun nechezam ca mânzii, iar la Bobotează strigam chiraleisa de clocotea satul. Și, când ajungea popa, noi ne așezam în două rânduri și-i deschideam calea, iară el își trăgea barba și zicea cu mândrie către gazdă:

— Aiștia-s mânzii popii, fiule. Niște zile mari ca aceste le așteaptă și ei, cu mare bucurie, tot anul. Gătitu-le-ați ceva bob fiert, găluște, turte cu julfă și vărzare?

— Gătit, cinstite părinte; poftim de ne blagosloviți casa și masa și poftim de mai ședeți, să ne șadă peștitorii.

Când auzeam noi de masă, tăbăram pe dânsa, ș-apoi, aține-te, gură! Vorba ceea: „De plăcinte râde gura, de vărzare, și mai tare“.

Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul! Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului, cu bucate cu tot, în mijlocul casei, de i-am dogorit obrazul părintelui de rușine. Dar el tot cu bunătate:

— De unde nu-i, de-acolo nu se varsă, fiilor; însă mai multă băgare de seamă nu strică!

Apoi la hramul bisericii se ținea praznicul câte-o săptămână încheiată, și numai să fi avut pântece unde să pui coliva și bucatele, atât de multe erau. Și dascăli, și popi, și vlădici, și de tot soiul de oameni, din toate părțile, se adunau la hramul bisericii din Humulești, și toți ieșau mulțumiți. Ba și pe la casele oamenilor se ospătau o mulțime de străini. Și mama, Dumnezeu s-o ierte, strașnic se mai bucura când se întâmplau oaspeți la casa noastră și avea prilej să-și împartă pâinea cu dânșii.

— Ori mi-or da feciorii după moarte de

pomană, ori ba, mai bine să-mi dau eu cu mâna mea. Că, oricum ar fi, tot îs mai aproape dinții decât părinții. S-au văzut de acestea!

Și când învățam eu la școală, mama învăța cu mine acasă și citea acum la ceaslov, la psaltire și Alexandria mai bine decât mine, și se bucura grozav când vedea că mă trag la carte.

Din partea tatei, care ades îmi zicea în bătaie de joc: „Logofete, brânza-n cui, lapte acru-n călămări, chiu și vai prin buzunări!“, puteam să rămân cum era mai bine: „Nic-a lui Ștefan a Petrei“, om de treabă și gospodar în Humulești. Vorba ceea:

Decât codaș în oraș,

Mai bine-n satul tău fruntaș.

Mama însă era în stare să toarcă-n furcă, și să învăț mai departe. Și tot cihăia mama pe tata să mă mai dea undeva la școală, căci auzise ea spunând la biserică, în „Parimei“, că omul învățat înțelept va fi și pe cel neînvățat slugă-l va avea.

Și afară de aceasta, babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobi, toți zodierii și cărturăresele pe la care căutase pentru mine și femeile bisericoase din sat îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap, care de care mai

ciudate: ba că am să petrec între oameni mari, ba că-s plin de noroc, ca broasca de păr, ba că am un glas de înger, și multe alte minunății, încât mama, în slăbăciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că am să ies un al doilea Cucuzel, podoaba creștinătății, care scotea lacrimi din orice inimă împietrită, aduna lumea de pe lume în pustiul codrilor și veselea întreaga făptură cu viersul său.

— Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie! zicea tata, văzând-o așa de ahotnică pentru mine. Dac-ar fi să iasă toți învățați, după cum socoți tu, n-ar mai avea cine să ne tragă ciubotele. N-ai auzit că unul cică s-a dus odată bou la Paris, unde-a fi acolo, și a venit vacă? Oare Grigore a lui Petre Lucăi de la noi din sat pe la școli a învățat, de știe a spune atâtea bongoase și conocăria pe la nunți? Nu vezi tu că, dacă nu-i glagore-n cap, nu-i, și pace bună!

— Așa a fi, n-a fi așa, zise mama, vreau să-mi fac băiatul popă, ce ai tu?

— Numai decât popă, zise tata. Auzi, măi! Nu-l vezi că-i o tigoare de băiat, cobăit și leneș, de n-are pereche? Dimineața, până-l scoli, îți stupești sufletul. Cum îl scoli, cere demâncare.

Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul și toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cârlani și să-mi dea ajutor la trebi, după cât îl ajută puterea. Iarna, pe gheață și la săniuș. Tu, cu școala ta, l-ai deprins cu năravuri. Când s-a face mai mărișor, are să înceapă a-i mirosi a catrință, și cu astă rânduială n-am să am folos de el niciodată.

Și după cum am cinste a vă spune, multă vorbă s-a făcut între tata și mama pentru mine, până ce a venit în vara aceea, pe la august, și cinstita holeră de la '48 și a început a secera prin Humulești în dreapta și în stânga, de se auzea numai chiu și vai în toate părțile. Și eu, neastâmpărat cum eram, ba ieșeam la pârlaz, când trecea cu mortul pe la poarta noastră și-l boscorodeam cu cimilitura:

Chițigaie, gaie, ce ai în tigaie?
Papa puilor duc în valea socilor.
Ferice de gangur, că șede într-un vârf de soc
Și se roagă rugului și se-nchină cucului!
Nici pentru mine, nici pentru tine,
Ci pentru budihacea de la groapă,
Să-i dai vacă de vacă și doi boi să tacă.

Ba îl petreceam până la biserică și apoi

veneam acasă cu sânul încărcat de covrigi, mere turture, nuci poleite, roșcove și smochine din pomul mortului, de se încruceau tata și mama când mă vedeau cu dânsele. Și ca să mă scape de belea, m-au trimis la stână în dumbrava Agapiei, lângă podul Cărăgiței, unde erau și oile noastre, să șed acolo până s-a mai potoli boliștea. Însă peste noapte a și dat holera peste mine și m-a frământat și m-a zgârcit cârcel; și-mi ardea sufletul în mine de sete, și ciobanii și baciul habar n-aveau de asta, numai se întorceau pe ceea parte în țipetele mele și horăiau mereu. Iară eu mă târâiam cum puteam până la fântână, în dosul stânei, și pe nimică pe ceas beam câte-un cofăiel întreg de apă. Pot zice că în noaptea aceea la fântână mi-a fost masul, și n-am închis ochii nici cât ai scăpăra din amânar. Abia despre ziuă s-a îndurat Vasile Bordeianu, strungarul nostru, de s-a dus în Humulești, cale de două ceasuri cu piciorul, și a înștiințat pe tata, de a venit cu căruța și m-a luat acasă. Și pe drum, necontenit ceream apă, iar tata mă amâna cu momele de la o fântână la alta, până a dat Dumnezeu de am ajuns în Humulești. Și, când colo, doftorii satului, moș Vasile Țandură și altul, nu-mi aduc aminte, erau

la noi acasă și prăjeau pe foc într-un ceaun mare niște hoștine cu său; și după ce mi-au tras o frecătură bună cu oțet și leuștean, mi-aduc aminte ca acum, au întins hoștinele ferbincioase pe o pânzătură și m-au înfășat cu ele peste tot, ca pe un copil; și nu pot ști cât a fi trecut la mijloc până ce am adormit mort, și d-abia a doua zi pe la toacă m-am trezit, sănătos ca toți sănătoșii; Dumnezeu să odihnească pe moș Țandură și pe tovarășul său! Și, vorba ceea: „Lucrul rău nu piere cu una, cu două“. Până-n seară, am și colindat mai tot satul, ba și pe la scăldat am tras o raită, cu prietenul meu Chiriac al lui Goian, un lainic și un pierde-vară ca și mine. Dar tata nu mi-a mai zis atunci nimica; m-a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme.

Peste iarnă, mama iar s-a pus pe capul tatei, să mă dea undeva la școală. Dar tata spunea că nu mai are bani de dat pentru mine.

— Lui dascălul Vasile a Vasilcăi (îi) plăteam numai câte un sorocovăț pe lună. Iar postoronca de dascălul Simeon Fosa din Țuțuieni, numai pentru că vorbește mai în tâlcuri decât alții și sfârcâiește toată ziua la tabac, cere câte trei husăși pe lună; auzi vorbă! Nu face băiatul ista atâția husăși, cu straie cu tot, câți am dat eu

pentru dânsul până acum!

Când a mai auzit mama și asta, s-a făcut foc.

— Sărmane omule! Dacă nu știi boabă de carte, cum ai să mă înțelegi? Când tragi sorocovețiile la musteață, de ce nu te olicăiești atâta? Petre Todosiicăi, crâșmarul nostru, așă-i că ți-a mâncat nouă sute de lei? Vasile Roibu din Bejeni, mai pe-atâția, și alții câți? Ruștei lui Valică și Măriucăi lui Onofrei găsești să le dai și să le răsdai? Știu eu, să nu crezi că doarme Smaranda, dormire-ai somnul cel de veci să dormi! Și pentru băiat n-ai de unde da? Măi omule, măi! Ai să te duci în fundul iadului, și n-are să aibă cine te scoate, dacă nu te-i sili să-ți faci un băiat popă! De spovedanie fugi ca dracul de tămâie. La biserică mergi din Paști în Paști. Așa cauți tu de suflet?

— Ian taci, măi femeie, că biserica-i în inima omului, și dacă voi muri, tot la biserică am să șed, zise tata; nu mai face și tu atâta vorbă, ca fariseul cel fățarnic. Bate-te mai bine cu mâna peste gură și zi ca vameșul: Doamne, milostiv fii mie, păcătoasei, care-mi tot îmbălorez gura pe bărbat degeaba.

În sfârșit, cât s-a bălăbănit mama cu tata din pricina mea, tot pe-amamei a rămas; căci într-o

duminică, prin cârneleaga, a venit tatul mamei, bunicu-meu David Creangă din Pipirig, la noi și, văzând cearta iscată între tata și mama din pricina mea, a zis:

— Las', măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atâta; că azi e duminică, mâine luni și zi de târg, dar marți, de-om ajunge cu sănătate, am să iau nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni, cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolai Nanu de la școala lui Baloș, și-ți vedea voi ce-a scoate el din băiat; că de ceilalți băieți ai mei, Vasile și Gheorghe, am rămas tare mulțumit cât au învățat acolo. De douăzeci și mai bine de ani, de când port vornicia în Pipirig, am dus-o cam anevoie numai cu răbușul. Ce folos că citesc orice carte bisericească; dacă nu știi a însemna măcar câtuși de cât, e greu. Însă de când mi-au venit băieții de la învățătură, îmi țin socoteala ban cu ban și huzuresc de bine; acum zic și eu că poți duce vornicia pe viață, fără să te simți. Zău, mare pomană și-a mai făcut Alecu Baloș cu școala ceea a lui, cine vrea să înțeleagă! Și, Doamne, peste ce profesor înțelept și iscusit a dat! Așa vorbește de blând și primește cu bunătate pe fiecare, de ți-i mai mare dragul să

te duci la el! Ferice de părinții care l-au născut, că bun suflet de om este, n-am ce zice! Și mai ales pentru noi, țăranii munteni, este o mare facere de bine. Când am venit eu cu tata și cu frații mei, Petrea și Vasile și Nică, din Ardeal în Pipirig, acum șasezeci de ani trecuți, unde se pomeneau școli ca a lui Baloș în Moldova? Doar la Iași să fi fost așa ceva și la Mănăstirea Neamțului, pe vremea lui mitropolitu Iacob, care era oleacă de cimotie cu noi, de pe Ciubuc Clopotarul de la Mănăstirea Neamțului, bunicul mâne-ta, Smărandă, al cărui nume stă scris și astăzi pe clopotul bisericii din Pipirig. Ciubuc Clopotarul tot din Ardeal știa puțină carte, ca și mine; și apoi a pribegit de-acolo, ca și noi, s-a tras cu bucatele încoace, ca și moș Dediu din Vânători și alți mocani, din pricina papistașiei mai mult, pe cât știu eu. Și atât era de cuprins, de s-au umplut munții: Hălăuca, Piatra lui Iepure, Bărnariul, Cotnărelul și Boam pele, până dincolo peste Pătru-Vodă, de turmele și tamazlâcurile lui. Și se pomenește că Ciubuc era om de omenie; fiecare oaspe ce trăgea la odaia lui era primit cu dragă inimă și ospătat cu îndestulare. Și se dusese vestea în toate părțile despre bunătatea și bogăția sa. Până și Vodă cic-

ar fi tras odată în gazdă la Ciubuc, și întrebându-l cu cine mai ține atâta amar de bucate, el ar fi răspuns: „Cu cei slabi de minte și tari de virtute, măria-ta“. Atunci Vodă nu s-a putut stăpâni de mirare, spunând: „Ia, aista-i om, zic și eu; de-ar fi mulți ca dânsul în domnia mea, puțină lipsă ar duce țara la nevoi!“ Și l-a bătut Vodă cu mâna pe umăr, zicându-i: „Moșule, să știi că de azi înainte ești omul meu, și la domnie ți-i deschisă ușa orișicând.“

Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de omul lui Vodă, încât și până astăzi un deal, în partea despre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamăDealul Omului.

Pe acest deal, Smarandă, am fugit în vremea zaverei, cu mă-ta, cu tine și cu frate-tău Ioan, de frica unei cete de turci, care se bătuse chiar atunci cu volintirii la Secu și apoi se îndreptară spre Pipirig, după jefuit. Iar pe soră-ta Ioana, de grăbit ce-am fost, o uitasem acasă, pe prispă, în albiuță. Și mă-ta, când a dat de copilă că nu-i, a început a-și smulge părul din cap și a boci înnădușit, zicând: „Vai de mine și de mine, copila mea, au străpuns-o turcii!“

Eu însă m-am suit în vârful unui brad și, cum am văzut că apucă turcii spre Plotinul, m-am

azvârlit fără sine pe părul unui cal, am alergat acasă și, când colo, am găsit copila teafără, însă răsturnată cu albiuța de niște porci, care grohăiau împrejurul ei, cât pe ce să o rupă. Iar pe la capătul albiuței am găsit câteva rubele puse de turci, se vede, la capul copilei. Atunci am luat copila și, de bucurie, nici nu știu când am ajuns cu dânsa la mă-ta, în Dealul Omului. Și după ce mi-am venit puțin în sine, am zis și eu în amărăciune, ca mulți înainte de mine: cei care n-au copii nu știu ce-i necazul. Bună minte mai au unii, în felul acesta, de nu se însoară! Și unul dintr-aceștia a fost și Ciubuc mocanul, care,neavând femeie, nici copii, ce i-a venit mai târziu, de evlavia cea multă ce avea, sau din alte împrejurări, a închinat toată averea sa Mănăstirii Neamțului, și el s-a călugărit, mai cu toți haidăii lui, făcând multe pomeniri cât a fost în viață. Iar astăzi petrece în liniște lângă zidurile mănăstirii, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească întru împărăția cerească! Căci și noi ca mâine avem a ne duce acolo! Așa-i că voi habar n-aveți de toate aceste, de nu v-aș fi spus eu? zise bunicul oftând.

— Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băiatul tău oleacă de carte, nu numaidecât pentru popie,

cum chitește Smaranda, că și popia are multe năcăfale, e greu de purtat. Și decât n-a fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere. Eu, să nu fi știut a citi, de mult aș fi înnebunit, câte am avut pe capul meu. Însă deschid Viețile sfinților și văd atâtea și atâtea și zic: „Doamne, multă răbdare ai dat aleșilor tăi!“ Ale noastre sunt flori la ureche pe lângă cele ce spune în cărți. Ș-apoi, să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune, și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare. Băiatul văd că are ținere de minte și, numai după cât a învățat, cântă și citește cât se poate de bine.

De aceste și altele ca aceste a vorbit bunicul David cu mama și cu tata, mai toată noaptea, duminica spre luni și luni spre marți; căci la noi mânea când venea din Pipirig la târg să-și cumpere cele trebuitoare.

Iar marți dis-dimineață puse tarnițile și desagii pe cai și, legându-i frumușel cu căpăstrul: pe cel de-al doilea de coada celui întâi, pe cel de-al treilea de coada celui al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:

— Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am. Hai, nepoate, gata ești?

— Gata, bunicule, haidem, zisei, necăjindu-mă cu niște costițe de porc afumate și cu niște cârnați fripți, ce mi-i pusese mama dinainte.

Și, luându-mi rămas bun de la părinți, am purces cu bunicul spre Pipirig. Și era un pui de ger în dimineața aceea, de crăpau lemnele! Și din sus de Vânători, cum treceam puntea peste apa Neamțului, bunicul în urmă, cu caii de căpăstru, și eu înainte, mi-au lunecat ciubotele și am căzut în Ozană cât mi ți-i băiatul! Noroc de bunicul! „Și scroambele iestea a voastre îs pocite“, zise el scoțându-mă repede, murat până la piele și înghețat hăt bine, căci năboise apa în toate părțile; și iute mi-a scos ciubotele din picioare, că se făcuse bocnă. „Opinca-i bună, săraca! îți șede piciorul hodinit, și la ger huzurești cu dânsa“. Și până a vorbit aceste, eram și învelit într-o saricică ghițoasă de Cașina, băgat într-o desagă pe cal, purces pe drum, și hai la Pipirig. Și când m-a văzut bunica în ce hal mă aflam, ghemuit în desagă, ca un pui de bogdaproste, cât pe ce să se prăpădească plângând. Încă n-am văzut așa femeie, să plângă

de toate cele: era miloasă din caleafară. Carne de vită nu mânca în viață, tot din astă pricină; și când se ducea sărbătoarea la biserică, bocea toți morții din țintirim, fie rudă, fie străin, fără deosebire. Bunicul însă era așezat la mintea lui, își căuta de trebi cum știa el și lăsa pe bunica într-ale sale, ca un cap de femeie ce se găsea.

— Oi, Doamne, Davide, cum nu te mai astâmperi; de ce-ai scos băiatul din casă pe vremea asta?

— Ca să te miri tu, Nastasie, zise bunicul, scoțând o piele de porc sălbatic din cămară și croind câte-o pereche de opinci pentru Dumitru și pentru mine; apoi le-a îngruzit frumos și a petrecut câte-o pereche de ață neagră de păr de cal prin cele nojițe.

Și a treia zi după asta, dându-ne schimburi și câte două perechi de obiele de suman alb, ne-am încălțat cu opincile binișor și, sărutând mâna bunicăi, am luat-o prin Boboiești, iar cu bunicul și cu Dumitru, fratele mamei cel mai mic, și suind pe la fundul Hălăucii, am ajuns după un târziu în Fărcașa, unde ne-a fost și masul, împreună cu părintele Dumitru de la Pârâul Cârjei, care avea o gușă la gât cât o ploscă de cele mari și gârâia dintr-însa ca dintr-

un cimpoi, de n-am putut închide ochii de răul său mai toată noaptea. Nu era vinovat bietul preot, și, după cum spunea și el, e mai rău de cei ce au gușă în cap decât de cei ce o poartă pe dinafară...

A doua zi am purces din Fărcașa pe la Borca spre Pârâul Cârjei și Cotârgaș, până ce am ajuns și la Broșteni. Și după ce ne-a așezat bunicul în gazdă, cu toată cheltuiala lui, la una Irinuca, apoi ne-a dus pe la profesor și pe la biserică, de ne-a închinat pe la icoane, și pe urmă ne-a lăsat cu sănătate și s-a întors acasă, trimițându-ne din când în când cele trebuitoare.

Și satul Broștenii fiind împrăștiat, mai ca toate satele de la munte, nu se rușinau lupul și ursul a se arăta ziua-miaza-mare prin el; o casă ici, sub tihăraia asta, alta dincolo de Bistriță, sub altă tihăraie, mă rog, unde i-a venit omului îndemână să și-o facă. Și Irinuca avea o cocioabă veche de bârne, cu ferestrele cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte, pe malul stâng al Bistriței, aproape de pod. Irinuca era o femeie nici tânără, nici tocmai bătrână; avea bărbat, și o fată balcâză și lălâie, de-ți era frică să înnoptezi cu dânsa în casă. Noroc numai

că de luni dimineața și până sâmbătă seara n-o mai vedeai; se ducea cu tată-său în munte, la făcut ferestrea, și lucra toată săptămâna ca un bărbat pentru nimica toată; doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga. Ba la mulți se întâmpla de veneau sâmbătă noaptea câte cu un picior frânt sau cu boii stâlciți, și aceasta le era câștig pe deasupra.

Cocioaba de pe malul stâng al Bistriței, bărbatul, fata și boii din pădure, un țap și două capre slabe și râioase, ce dormeau pururea în tindă, era toată averea Irinucăi. Dar și asta-i o avere, când e omul sănătos. Însă ce mă privește? Mai bine să ne căutăm de ale noastre.

Noi, cum a plecat bunicul, a doua zi ne-am dus la școală; și văzând profesorul că purtam plete, a poruncit unuia dintre școlari să ne tundă. Când am auzit noi una ca asta, am început a plânge cu zece rânduri de lacrimi și a ne ruga de toți Dumnezeii să nu ne sluțească. Dar ți-ai găsit; profesorul a stat lângă noi, până ce ne-a tuns chilug. Apoi ne-a pus în rând cu ceilalți școlari și ne-a dat de învățat, după puterea noastră, între una-alta, și „Îngerul a strigat“, pe dinafară.

Și am dus-o noi așa până pe la Mezii-Păresii.

Și unde nu ne trezim într-o bună dimineață plini ciucuri de râie căprească de la caprele Irinucăi! Ei, ei! ce-i de făcut? Dascălul nu ne mai primea în școală, Irinuca nu ne putea vindeca, pe bunicul n-avea cine-l înștiința, merindele erau pe sfârșit, rău de noi!

Nu știu cum se întâmplă, că, aproape de Buna-vestire, unde nu dă o căldură ca aceea, și se topește omătul, și curg pâraiele, și se umflă Bistrița din mal în mal, de cât pe ce să ia casa Irinucăi. Și noi, pe căldurile celea, ne ungeam cu leșie tulbure, ședeam afară la soare cu pielea goală, până se usca cenușa pe noi, și apoi ne băgam în Bistrița de ne scăldam. Așa ne învățase o babă să facem, ca să ne treacă de râie. Vă puteți închipui ce va să zică a te scălda în Bistrița, la Broșteni, de două ori pe zi, tocmai în postul cel mare! Și nici tu junghi, nici tu friguri, nici altă boală nu s-a lipit de noi, dar nici de râie n-am scăpat. Vorba ceea: „Se ține ca râia de om“.

Într-o zi, fiind Irinuca dusă în sat și având obicei a ședea uitată, ca fata vătămanului, noi n-avem ce lucra? Ne suim pe munte, la deal de casa ei, câte c-o bucată de răzlog în mână, și cum curgeau pâraiele grozav, mai ales unul alb

cum îi laptele, ne pune dracul de urnim o stâncă din locul ei, care era numai înținată, și unde nu pornește stânca la vale, săltând tot mai sus de un stat de om; și trece prin gardul și prin tinda Irinucăi, pe la capre, și se duce drept în Bistrița, de clocotea apa! Asta era în sâmbăta lui Lazăr, pe la amiază. Ei, ei! ce-i de făcut? Gardul și casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăți, nu-i lucru de șagă. Uitasem acum și râie și tot de spaimă.

— Strânge repede ce mai ai, până când nu vine baba, și hai să fugim cu pluta ceea la fratemeu Vasile, în Borca, zise Dumitru, căci plutele începură a umbla.

Înșfăcăm noi te miri ce mai aveam, ne ducem degrabă la plută, și plutașii, de cuvânt, și pornesc. Ce-a fi zis Irinuca, în urma noastră, ce n-a fi zis, nu știu; dar știu atâta, că eram cu gheața-n spate, de frică, pân-am ajuns la Borca, unde ne-a fost și masul. Iar a doua zi, în duminica de Florii, dis-dimineață am plecat din Borca pe Plaiul-Bătrân, împreună cu doi plăieși călări, spre Pipirig. Era o zi frumoasă în duminica aceea, și plăieșii spuneau că n-au mai apucat așa primăvară devreme de când îs ei.

Eu cu Dumitru însă o duceam într-un cântec,

strângând viorele și toporași de pe lângă plai, și mergeam tot zburdând și hârjonindu-ne, de parcă nu eram noi râioșii din Broșteni, care făcusem atâta bucurie la casa Irinucăi. Și mergând noi tot așa, cam pe la amiază, deodată s-a schimbat vremea cea frumoasă într-o vijelie cumplită, să răstoarne brazii la pământ, nu altăceva! Pesemne baba Dochia nu-și lepădase toate cojoacele. Începe a bura, apoi o întoarce în lapoviță, pe urmă o dă în frig și ninsoare cumsecade și, într-un buc, ne astupă drumul de nu știai încotro să mergi. Și tot ninsoare și pâclă până la pământ, de nu se vedea om pe om alături fiind.

— Așă-i că s-a deocheat vremea? zise unul dintre plăieși oftând. Mă miram eu să fi mâncat lupul iarna asta așa de în pripă. De pe la Înțărcători am prăpădit drumul. De-acum s-o luăm de-a chioara, și unde ne-a fi scris, acolo vom ieși.

— I-auziți glasul unui cucoș, zise celălalt plăieș. Haideți să apucăm într-acolo și poate să ieșim în sat undeva.

Și ne coborâm noi, și ne tot coborâm, cu mare greutate, pe niște povârnișuri primejdioase, și ne încurcăm printre ciritei de

brad, și caii lunecau și se duceau de-a rostogolul, și eu cu Dumitru mergeam zgribuliți și plângeam în pumni de frig; și plăieșii numai icneau și-și mușcau buzele de necaz; și omătul se pusese pe une locuri până la brâu, și începuse a înnopta când am ajuns într-o fundătură de munți, unde se auzea răsunând glasul unui pârăuaș ce venea, ca și noi, din deal în vale, prăvălindu-se și izbindu-se de cele stânci fără voința sa... Numai atâta, că el a trecut mai departe în drumul său, iar noi am stat pe loc și am pus-o de mămăligă, fără apă.

— Ei, măi băieți, ia amu trageți la aghioase, zise un plăieș, scăpărând și dând foc unui brad.

— Ce ți-i scris în frunte ți-i pus; chef și voie bună, zise celălalt scoțând o hrincă înghețată din desagi, pârpâlind-o pe jăratic și dându-ne și nouă câte-o harchină.

Și așa luneca hrinca aceea de ușor pe gât, parcă era unsă cu unt! După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului; și deasupra ninsoare, dedesubt udeală; pe-o parte înghețai, pe una te frigeai, ca la vremea și locul acela. Și tot chinuindu-ne așa, era să ne pască alt păcat: cât pe ce să ne toropească bradul aprins, de nu băga de seamă

unul dintre plăieși. Pesemne blestemul Irinucăi ne ajunsese.

În sfârșit, se face ziuă și, după ce ne spălăm cu omăt și ne închinăm după obiceiul creștinesc, apoi pornim cu plăieșii la deal, pe unde ne coborâsem. Ninsoarea mai încetase, și după multă trudă am găsit drumul; și hai, hai! hai, hai! către seară am ajuns la bunicul David din Pipirig. Și când ne-a văzut bunica, de bucurie a și tras un bocet.

— David al meu are de gând să mă bage de vie în mormânt, cu apucăturile lui, cum văd eu. Inca ce rană-i pe dânșii, sărmanii băieți! Cum i-a mâncat râia prin străini, mititeii!

Și după ce ne-a căinat și ne-a plâns bunica, după obiceiul ei, și după ce ne-a dat demâncare tot ce avea mai bun și ne-a îndopat bine, degrabă s-a dus în cămară, a scos un ulcior cu dohot de mesteacăn, ne-a uns peste tot trupul din creștet până în tălpi și apoi ne-a culcat pe cuptor la căldură. Și tot așa ne-a uns de câte două-trei ori pe zi cu noapte, până ce în Vinerea-Seacă ne-am trezit vindecați taftă. Dar până atunci a venit și veste de la Broșteni despre stricăciunea ce făcusem, și bunicul, fără vorbă, a mulțumit pe Irinuca cu patru galbeni.

Apoi, în Sâmbăta Paștilor, m-a trimis la părinți acasă la Humulești. Și în ziua de Paști am tras un „Îngerul a strigat“ la biserică, de au rămas toți oamenii cu gurile căscate la mine. Și mamei îi venea să mă înghită de bucurie. Și părintele Ioan m-a pus la masă cu dânsul, și Smărăndița a ciocnit o mulțime de ouă roșii cu mine. Și bucurie peste bucurie venea pe capul meu. Iar la Învierea a doua nu mi-a mai mers așa de bine, căci toate fetele din sat, venind la biserică și unele din ele fiind mai drăcoase, cum au dat cu ochii de mine, le-a și bufnit râsul, și au început a-mi zice: „Tunsul felegunsul, tunsul felegunsul, câinii după dânsul!“

București, 1880, septembrie

II

Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea

sa.

Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „Ieși, copile cu părul bălan, afară și râde la soare, doar s-a îndrepta vremea“ și vremea se îndrepta după râsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alunga nourii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfingând toporul în pământ, afară, dinaintea ușii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pământul, sau peretele, sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: „Na, na!“, și îndată-mi trecea durerea... când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că făce a vânt și vreme rea, sau când țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, și-l buchisa cu cleștele, să se mai potolească dușmanul; și mai mult decât atâta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul adunat

pe opsasul încălțării ori, mai în grabă, lua funingine de la gura sobei, zicând: „Cum nu se deoache călcâiul sau gura sobei, așa să nu mi se deoache copilașul“ și-mi făcea apoi câte-un benchi boghet în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... și altele multe încă făcea...

Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat când îi sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i, gângurind și uitându-mă în ochi-i cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat. Iar înțelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine și ce-i rău.

Dar vremea trecea cu amăgeli, și eu creșteam pe nesimțite, și tot alte gânduri îmi zburau prin cap, și alte plăceri mi se deșteptau în suflet, și, în loc de înțelepciune, mă făceam tot mai neastâmpărat, și dorul meu era acum nemărginit; căci sprințar și înșelător este gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt!

Însă vai de omul care se ia pe gânduri! Uite

cum te trage pe furiș apa la adânc, și din veselia cea mai mare cazi deodată în urâcioasa întristare!

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și, drept vorbind, acesta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire. Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă, cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ia auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descărca mânia în toată puterea cuvântului...

Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită și se lăsa câte oleacă ziua, să se odihnească, noi, băieții, tocmai atunci ridicam casa în slăvi. Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl speriam sărindu-i în spate pe

întuneric. Și el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca la „baba-oarba“, ne ridica în grindă, zicând: „'tâta mare!“ și ne săruta mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindea opaițul, și tata se punea să mănânce, noi scoteam mâțele de prin ocnițe și cotruță și le flocăiam și le șmotream dinaintea lui, de le mergea colbul; și nu puteau scăpa bietele mâțe din mâinile noastre până ce nu ne zgârâiau și ne stupeau ca pe noi.

— Încă te uiți la ei, bărbate, zicea mama, și le dai paiale! Așă-i?... Ha, ha! bine v-au mai făcut, pughibale spurcate ce sunteți! Că nici o lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă de răul vostru. Iaca, dacă nu v-am săcelat astăzi, faceți otrocol prin cele mâțe și dați la om ca câinii prin băț. Ăra! d-apoi aveți la știință că vă prea întreceți cu dedeochiul! Acuș iau varga din coardă și vă croiesc de vă merg petecele!

— Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța. Ce le pasă? Lemne la trunchi sunt; slănină și făină în pod este de-a volna; brânză în putină, asemene; curechi în poloboc, slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum, cât îs mititei; că le-a trece

lor zburdăciunea când or fi mai mari și i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta. Ș-apoi nu știi că este-o vorbă: „Dacă-i copil, să se joace; dacă-i cal, să tragă; și dacă-i popă, să citească...“

— Ție, omule, zise mama, așa ți-i a zice, că nu șezi cu dânșii în casă toată ziulica, să-ți scoată peri albi, mânca-i-ar pământul să-i mănânce, Doamne, iartă-mă! De-ar mai veni vara, să se mai joace și pe-afară, că m-am săturat de ei ca de mere pădurețe! Câte drăcării le vin în cap, toate le fac. Când începe a toca la biserică, Zahei al tău cel cuminte fuga și el afară și începe a toca în stative, de pârâie pereții casei și duduie ferestile. Iar stropșitul de Ion, cu talanca de la oi, cu cleștele și cu vătrarul, face o hodorogeală și un tărăboi, de-ți ia auzul. Apoi își pun câte-o țoală în spate și câte-un coif de hârtie în cap și cântă „aleluia“ și „Doamne miluiește, popa prinde pește“, de te scot din casă. Și asta în toate zilele de câte două-trei ori, de-ți vine, câteodată, să-i coșești în bătaie, dac-ai sta să te potrivești lor.

— 'Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ți-au făcut și băieții biserică aici pe loc, după cheful tău, măcar că-ți

intră biserica în casă, de departe ce-i... De-amu puneți-vă pe făcut privigheri de toată noaptea și parascovenii câte vă place, măi băieți; dacă vi-i voia să vă dea mă-ta în toate zilele numai colaci de cei unși cu miere de la „Patruzeci de sfinți“ și colivă cu miez de nucă.

— Ei, apoi! minte ai, omule? Mă miram eu, de ce-s și ei așa de cuminți, mititeii; că tu le dai nas și le ții hangul. Ia privește-i cum stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri, parcă au de gând să ne zugrăvească. Ian să-i fi sculat la treabă, ș-apoi să-i vezi cum se codesc, se drâmboiesc și se sclifosesc, zise mama. Hai! la culcat, băieți, că trece noaptea; vouă ce vă pasă, când aveți demâncare sub nas!

Și după ce ne culcam cu toții, noi, băieții, ca băieții, ne luam la hârjoană, și nu puteam adormi de incuri, până ce era nevoită biata mamă să ne facă musai câte-un șurub, două prin cap și să ne dea câteva tapangele la spinare. Și tata, săturându-se câteodată de atâta hălăgie, zicea mamei:

— Ei, taci, taci! ajungă-ți de-amu, herghelie! Știu că doar nu-s babe, să chirotească din picioare!

Însă mama ne mai da atunci câteva pe

deasupra, și mai îndesate, zicând:

— Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteți! Nici noaptea să nu mă pot odihni de incotele voastre?

Și numai așa se putea liniști biata mamă de răul nostru, biată să fie de păcate! Ș-apoi socotiți că se mântuia numai cu-atâta? Ți-ai găsit! A doua zi dis-dimineață le începeam din capăt; și iar lua mama nănașa, din coardă, și iar ne jnăpăia, dar noi parcă bindiseam de asta?... Vorba ceea: „Pielea rea și răpănoasă ori o bate, ori o lasă“.

Și câte nu ne venea în cap, și câte nu făceam cu vârf și îndesate, mi-aduc aminte de parcă acum mi se întâmplă.

Mai pasă de ține minte toate cele și acum așa, dacă te slujește capul, bade Ioane.

La Crăciun, când tăia tata porcul și-l pârlea, și-l opărea, și-l învelea iute cu paie, de-l înnădușa, ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor și făceam un chef de mii de lei, știind că mie are să-mi dea coada porcului s-o frig și beșica s-o umplu cu grăunțe, s-o umflu și s-o zurăiesc după ce s-a usca; ș-apoi vai de urechile mamei, până ce nu mi-o spărgea de cap!

Și, să nu-mi uit cuvântul! Odată, la un Sfântul Vasile, ne prindem noi vro câțiva băieți din sat să ne ducem cu plugul; căci eram și eu mărișor acum, din păcate. Și în ajunul Sfântului Vasile toată ziua am stat de capul tatei, să-mi facă și mie un buhai ori, de nu, batăr un harapnic.

— Doamne, ce harapnic ți-oi da eu, zise tata de la o vreme. N-ai ce mânca la casa mea? Vrei să te bușască cei nandralăi prin omăt? Acuș te descalț!

Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpelit-o de-acasă numai cu beșica cea de porc, nu cumva să-mi ia tata ciubotele și să rămân de rușine înaintea tovarășilor. Și nu știu cum s-a întâmplat, că nici unul din tovarăși n-avea clopot. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o iau? În sfârșit, facem noi ce facem și sclipuim de colè o coasă ruptă, de ici o cârceie de tânjală, mai un vătrar cu belciug, mai beșica cea de porc a mea, și, pe după toacă, ne pornim pe la case. Ș-o luăm noi de la popa Oșlobanu, tocmai din capul satului din sus, cu gând să umblăm tot satul... Când colo, popa tăia lemne la trunchi afară și, cum a văzut că ne așezăm la fereastră și ne pregătim de urat, a început a ne trage câteva nașteri îndesate și a

zice:

— De-abia s-au culcat găinile, și voi ați început? Ia stați oleacă, blestemaților, să vă dau eu!

Noi, atunci, am pârlit-o la fugă. Iar el, zvârr! cu o scurtătură în urma noastră, căci era om hursuz și pâclișit popa Oșlobanu. Și din spaima ceea, am fugit noi mai jumătate de sat înapoi, fără să avem când îi zice popii: „Drele pe podele și bureți pe pereți; câte pene pe cucoși, atâția copii burduhoși“, cum obicinuiesc a zice plugarii pe la casele ce nu-i primesc.

— Măi, al dracului venetic și ceapcân de popă! zicem noi, după ce ne adunăm toți la un loc, înghețați de frig și speriați. Cât pe ce era să ne ologească boaita cea îndrăcită, vedea-l-am dus pe năsălie la biserica Sfântului Dumitru de sub cetate, unde slujește; curat Ucigă-l-crucea l-a colăcit să vie și să-și facă budihacea casă la noi în sat. Ferească Dumnezeu să fie preoții noștri așa, că nu te-ai mai înfrupta cu nimica de la biserică în vecii vecilor! Și până-l mai menim noi pe popa, până-l mai boscorodim, până una alta, amurgește bine.

— Ei, amu, ce-i de făcut? Hai să intrăm ici, în ograda asta, zise Zaharia lui Gâtlan, că ne

trecem vremea stând în mijlocul drumului.

Și intrăm noi la Vasile-Aniței și ne așezăm la fereastră după obicei. Dar parcă naiba vrăjește: cela nu sună coasa, că-i e frig; celuia că-i îngheață mâinile pe cârceie; văru-meu Ion Mogorogea, cu vătrarul subsuoară, se punea de pricină că nu ură, și numa-ți crăpa inima-n tine de necaz!

— Ură tu, măi Chiriece, zic eu lui Goian; și noi, măi Zaharie, să pufnim din gură ca buhaiul; iar ițialalți să strige: hăi, hăi!

Și-odată și începem. Și ce să vezi? Unde nu se ia hapsâna de nevasta lui Vasile-Aniței cu cociorva aprinsă după noi, căci tocmai atunci trăgea focul, să dea colacii în cuptor.

— Vai, aprinde-v-ar focul, să vă aprindă! zise ea, burzuluită grozav; dar cum se cheamă asta? În obrazul cui v-a învățat!...

Atunci noi, la fugă, băieți, mai dihai decât la popa Oșlobanu... „Dar bun pocinog a mai fost ș-aista, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului din mijlocul satului, aproape de biserică. Încă una-două de aiestea, și ne scot oamenii din sat afară ca pe niște lăieși. Mai bine să mergem la culcare“. Și după ce ne arvonim noi și pe la anul, cu jurământ, să umblăm tot

împreună, ne-am despărțit unul de altul, răbegiți de frig și hămesiți de foame, și hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare. Și iaca așa ne-a fost umblarea cu plugul în anul acela.

D-apoi cu smântânitul oalelor, ce calamandros făceam!

Când punea mama laptele la prins, eu, fie post, fie câșlegi, de pe-a doua zi și începeam a linchi grosciorul de pe deasupra oalelor; și tot așa în toate zilele, până ce dam de chișleag. Și când căuta mama să smântânească oalele, smântânește, Smarandă, dacă ai ce...

— Poate c-au luat strigoaicele mana de la vaci, mămucăi, ziceam eu, șezând închincit și cu limba scoasă afară dinaintea mamei, jos lângă oale.

— Doamne, prinde-l-voi strigoiul cela odată la oala cu smântână, zicea mama, uitându-se lung la mine, ș-apoi las'! Nănașa din grindă are să-i știe de știre, de nu l-or putea scoate din mâna mea tot neamul strigoilor și al strigoaicelor din lume!... Se cunoaște el strigoiul, care a mâncat smântâna, de pe limbă... Urât mi-a fost în viața mea omul viclean și lingău, drept să-ți spun, dragul

mamei! Și să știi de la mine că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtișag, fie lucru de purtat, fie de-a mâncării, fie ori de ce-a fi.

„Ei, apoi! unde-o plesnește mama și unde crapă!“ zic eu în gândul meu, că doar tot nu eram așa de prost până pe-acolo, să nu pricep atâta lucru.

D-apoi cu moș Chiorpec ciubotarul, megieșul nostru, ce necaz aveam! Ba adică, drept vorbind, el avea necaz cu mine; căci una-două, mă duceam la om și-l tot sucăleam să-mi dea curele, ca să-mi fac bici. Și cele mai de multe ori găseam pe moș Chiorpec răbuind ciubotele cu dohot de cel bun, care făcea pielea cum îi bumbacul. Și dacă vedea omul și vedea că nu se poate descotorosi de mine cu vorbe, mă lua frumușel de bărbie cu mâna stângă, iar cu cea dreaptă muia feleștiocul în strachina cu dohot și-mi trăgea un pui de răbuială ca aceea pe la bot, de-i bufnea râsul pe toți ucenicii din ciubotărie. Și când îmi da drumul, mă duceam tot într-o fugă acasă la mama, plângând și stupind în dreapta și în stânga.

— Uite, mamă, Chiorpecul dracului, ce mi-a făcut!...

— Doamne, parcă l-am învățat eu, zicea

mama, cu părere de bine; am să-l cinstesc, zău așa, când l-oi întâlni; că șezi lipcă unde te duci și scoți sufletul din om cu obrăzniciile tale, ușernic ce ești!

Dacă auzeam așa, mă spălam binișor pe la gură și-mi căutam de nevoie... Și cum uitam ciuda, fuga iar la moș Chiorpec după curele! Și el, când mă vedea intrând pe ușă, îmi zicea cu chef: „He, he! bine-ai venit, nepurcele!“ Și iar mă răbuia, făcându-mă de râs; și eu iar fugeam acasă, plângând, stupind și blestemându-l. Și mama avea un chin cu mine din pricina asta...

— Of! De-ar veni iarna, să te mai dau odată la școală undeva, zicea mama, și să cer dascălului să-mi dea numai pielea și ciolanele de pe tine.

Odată, vara, pe-aproape de Moși, mă furișez din casă și mă duc, ziua miaza-mare, la moș Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur niște cireșe; căci numai la dânsul și încă la vro două locuri din sat era câteun cireș văratic, care se cocea-pălea de Duminica Mare. Și mă chitesc eu în mine, cum s-o dau, ca să nu mă prindă. Intru mai întâi în casa omului și mă fac a cere pe Ioan, să ne ducem la scăldat.

— Nu-i acasă Ion, zise mătușa Mărioara; s-a

dus cu moșu-tău Vasile sub cetate, la o chiuă din Codreni, s-aducă niște sumani.

Căci trebuie să vă spun că la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații; și se fac multe giguri de sumani, și lăi, și de noaten, care se vând și pănură, și cusute; și acolo, pe loc, la negustori armeni, veniți înadins din alte târguri: Focșani, Bacău, Roman, Târgu-Frumos, și de pe aiurea, precum și pe la iarmaroace în toate părțile. Cu asta se hrănesc mai mult humulești, răzeși fără pământuri, și cu negustoria din picioare: vite, cai, porci, oi, brânză, lână, oloi, sare și făină de păpușoi; sumane mari, genunchere și sărdace; iței, bernevici, cămeșoaie, lăicere și scorțuri înflorite; ștergare din borangic alese, și alte lucruri, ce le duceau lunea în târg de vânzare, sau joia pe la mănăstirile de maice, cărora le vine cam peste mână târgul.

— Apoi dar, mai rămâi sănătoasă, mătușă Mărioară! vorba de dinioarea; și-mi pare rău că nu-i vărul Ion acasă, că tare-aș fi avut plăcere să ne scăldăm împreună... Dar în gândul meu: „Știi c-am nimerit-o? bine că nu-s acasă; și, de n-ar veni degrabă, și mai bine-ar fi!...“

Și, scurt și cuprinzător, sărut mâna mătușei,

luându-mi ziua bună, ca un băiat de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat, mă șupuresc pe unde pot și, când colo, mă trezesc în cireșul femeii și încep a cărăbăni la cireșe în sân, crude, coapte, cum se găseau. Și cum eram îngrijit și mă sileam să fac ce-oi face mai degrabă, iaca mătușa Mărioara, c-o jordie în mână, la tulpina cireșului.

— Dar bine, ghiavole, aici ți-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbați la mine; coboară-te jos, tâlharule, că te-oi învăța eu!

Dar cum să te cobori, căci jos era prăpădenie! Dacă vede ea și vede că nu mă dau, zvârr! de vro două-trei ori cu bulgări în mine, dar nu mă chitește. Apoi începe a se aburca pe cireș în sus, zicând: „Stai, măi porcane, că te căptușește ea, Mărioara, acuș!“ Atunci eu mă dau iute pe-o creangă, mai spre poale, și odată fac zup! în niște cânepă, care se întindea de la cireș înainte și era crudă și până la brâu de naltă. Și nebuna de mătușa Mărioara, după mine, și eu fuga iepurește prin cânepă, și ea pe urma mea, până la gardul din fundul grădinii, pe care neavând vreme să-l sar, o cotigeam înapoi, iar prin cânepă, fugind tot iepurește, și ea după mine până-n dreptul ocolului pe unde-mi era iar greu

de sărit; pe de lături iar gard, și hârsita de mătușă nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului! Cât pe ce să pună mâna pe mine! Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ; căci, să nu spun minciuni, erau vro zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s-a ales nimica. Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa, nu știu cum, se încâlcește prin cânepă, ori se împiedică de ceva, și cade jos. Eu, atunci, iute mă răsucesc într-un picior, fac vro două sărituri mai potrivite, mă azvârl peste gard, de parcă nici nu l-am atins, și-mi pierd urma, ducându-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea....

Dar mai în deseară, iaca și moș Vasile, cu vornicul și paznicul, strigă pe tata la poartă, îi spun pricina și-l cheamă să fie de față când s-a ispăși cânepa și cireșele... căci, drept vorbind, și moș Vasile era un cărpănos ș-un pui de zgârie-brânză, ca și mătușa Mărioara. Vorba ceea: „A tunat și i-a adunat“. Însă degeaba mai clămpănesc eu din gură: cine ce are cu munca omului? Stricăciunea se făcuse, și vinovatul trebuia să plătească. Vorba ceea: „Nu plătește bogatul, ci vinovatul“. Așa și tata: a dat gloabă

pentru mine, și pace bună! Și după ce-a venit el rușinat de la ispașă, mi-a tras o chelfăneală ca aceea, zicând:

— Na! satură-te de cireșe! De-amu să știi că ți-ai mâncat liftiria de la mine, spânzuratule! Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?

Și iaca așa cu cireșele; s-a împlinit vorba mamei, sărmana, iute și degrabă: „Că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtișag“. Însă ce ți-i bună pocăința după moarte? D-apoi rușinea mea, unde o pui? Mai pasă de dă ochi cu mătușa Mărioara, cu moș Vasile, cu vărul Ion și chiar cu băieții și fetele din sat; mai ales duminica la biserică, la horă, unde-i frumos de privit, și pe la scăldat, în Cierul Cucului, unde era bătelișteа flăcăilor și a fetelor, doriți unii de alții, toată săptămâna, de pe la lucru!

Mă rog, mi se dusese buhul despre pozna ce făcusem, de n-aveai chip să scoți obrazul în lume de rușine; și mai ales acum, când se ridicaseră câteva fete frumușele în sat la noi și începuse a mă scormoli și pe mine la inimă. Vorba ceea:

— Măi Ioane, dragi ți-s fetele?

— Dragi!

— Dar tu lor?

— Și ele mie!...

Însă ce-i de făcut?... S-a trece ea și asta; obraz de scoarță, și las-o moartă-n păpușoi, ca multe altele ce mi s-au întâmplat în viață, nu așa într-un an, doi și deodată, ci în mai mulți ani și pe rând, ca la moară. Și doar mă și feream eu, într-o părere, să nu mai dau peste vro pacoste, dar parcă naiba mă împingea, de le făceam atunci cu chiuita.

Și tocmai-mi-te! Îndată după cea cu cireșele, vine alta la rând.

Mă trezește mama într-o dimineață din somn, cu vai-nevoie, zicându-mi: „Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?...“ Căci așa ne amăgea mama cu o pupăză care-și făcea cuib, de mulți ani, într-un tei foarte bătrân și scorburos, pe coasta dealului, la moș Andrei, fratele tatei cel mai mic. Și numai ce-o auzeai vara: „Pu-pu-pup! Pu-pu-pup!“ dis-dimineață, în toate zilele, de vuia satul. Și cum mă scol, îndată mă și trimite mama cu demâncare în țarină, la niște lingurari ce-i aveam tocmiți prășitori, tocmai în Valea-Seacă, aproape de Topolița. Și pornind eu cu

demâncarea, numai ce și aud pupăza cântând:

— Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!

Eu, atunci, să nu-mi caut de drum tot înainte? mă abat pe la tei, cu gând să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa: nu numaidecât pentru pupat, cum zicea mama, ci pentru că mă scula în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei. Și cum ajung în dreptul teiului, pun demâncarea jos în cărare pe muchea dealului, mă sui încetișor în tei care te adormea de mirosul... florii, bag mâna în scorbură, unde știam, și norocul meu!... găbuiesc pupăza pe ouă și zic plin de mulțumire: „Taci, leliță, că te-am căptușit eu! îi mai pupa tu și pe dracul de-acum!“ Și când aproape să scot pupăza afară, nu știu cum se face, că mă spariu de creasta ei cea rotată, de pene, căci nu mai văzusem pupăză până atunci, și-i dau iar drumul în scorbură. Și cum stam eu acum și mă chiteam în capul meu că șarpe cu pene nu poate să fie, după cum auzisem, din oameni, că se află prin scorburi câteodată și șerpi, unde nu mă îmbărbătez în sine-mi și iar bag mâna să scot pupăza... pe ce-a fi...; dar ea, sărmana, se vede că se mistuise de frica mea prin cotloanele scorburii, undeva, căci n-am mai

dat de dânsa nicăieri; parcă intrase în pământ. „Măi! anapodă lucru ș-aista!“ zic eu înciudat, scoțând căciula din cap și tuflind-o în gura scorburii. Apoi mă dau jos, caut o lespede potrivită, mă sui cu dânsa iar în tei, îmi iau căciula și în locul ei pun lespedea, cu gând c-a ieși ea pupăza de undeva până m-oi întoarce eu din țarină. După aceea mă dau iar jos și pornesc repede cu demâncarea la lingurari... Și oricât oi fi mers eu de tare, vreme trecuse la mijloc doar, cât am umblat horhăind cine știe pe unde și cât am bojbăit și mocoșit prin tei, să prind pupăza, și lingurarilor, nici mai rămâne cuvânt, li se lungise urechile de foame așteptând. Ș-apoi, vorba ceea: „Țiganului, când i-e foame, cântă; boierul se primblă cu mâinile dinapoi, iar țăranul nostru își arde luleaua și mocnește într-însul“. Așa și lingurarii noștri: cântau acum îndrăcit pe ogor, șezând în coada sapei, cu ochii păinjeniți de-atâta uitat, să vadă nu le vine mâncarea dincotrova? Când, pe la prânzul cel mare, numai iacată-mă-s și eu de după un dâmb, cu mâncarea sleită, veneam, nu veneam, auzindu-i lălăind așa de cu chef... Atunci au și tăbărât balaurii pe mine, și cât pe ce să mă înghită, de nu era o chirandă mai tânără între

dânșii, să-mi ție de parte.

— Hauileo, mo! ogoiți-vă! ce tolocăniți băiatul? Cu tatul său aveți ce-aveți, iar nu cu dânsul!

Atunci lingurarii, nemaipunându-și mintea cu mine, s-au așternut pe mâncare, tăcând molcum. Și scăpând eu cu obraz curat, îmi iau traista cu blidele, pornesc spre sat, mă abat iar pe la tei, mă sui întrînsul, pun urechea la gura scorburii și aud ceva zbătându-se înăuntru. Atunci iau lespedea cu îngrijire, bag mâna și scot pupăza, vlăguită de atâta zbucium; iar ouăle, când am vrut să le iau, erau toate numai o chisăliță. După asta vin acasă, leg pupăza de picior c-o ață ș-o îndosesc de mama vro două zile în pod prin cele putini hârbuite; și una-două, la pupăză, de nu știau cei din casă ce tot caut prin pod așa des. Însă a doua zi după asta, iaca și mătușa Măriuca lui moș Andrei vine la noi, c-o falcă-n cer și cu una în pământ, și se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care, zicea mătușa cu jale, ne trezește dis-dimineață la lucru de atâția ani?

Grozav era de tulburată, și numai nu-i venea

să lăcrimeze când spunea aceste. Și acum văd eu că avea mare dreptate mătușa, căci pupăza era ceasornicul satului. Însă mama, sărmana, nu știa de asta nici cu spatele.

— Ce spui, cumnată?! Da' că l-aș ucide în bătaie, când aș afla că el a prins pupăza, s-o chinuiască. De-amu bine că mi-ai spus, las' pe mine, că ți-l iau eu la depănat!

— Nici nu te mai îndoi despre asta, cumnată Smarandă, zise mătușa, căci de zbânțuitul ista al dumnitale nimica nu scapă! Ce mai atâta? Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o; gâtul îmi pun la mijloc!

Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era, sar cu dânsa pe sub streașina casei și mă duc de-a dreptul în târgul vitelor, s-o vând, căci era tocmai lunea, într-o zi de târg. Și cum ajung în iarmaroc, încep a mă purta țanțoș printre oameni, de colo până colo, cu pupăza-n mână, că doar și eu eram oleacă de fecior de negustor. Un moșneag nebun, c-o vițică de funie, n-are ce lucra?

— De vânzare-ți e găinușa ceea... măi băiate?

— De vânzare, moșule!

— Și cât cei pe dânsa?

— Cât crezi dumneata că face!

— Ia ad-o-ncoace la moșul, s-o drămăluiască!

Și cum i-o dau în mână, javra dracului se face a o căuta de ou și-i dezleagă atunci frumușel ața de la picior, apoi mi-o aruncă-n sus, zicând: „Iaca poznă, c-am scăpat-o!“ Pupăza, zbrr! pe-o dugheană și, după ce se mai odihnește puțin, își ia apoi drumul în zbor spre Humulești și mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitându-mă după dânsa!... Eu atunci, haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea...

— Ce gândești dumneata, moșule? Te joci cu marfa omului? Dacă nu ți-a fost de cumpărat, la ce i-ai dat drumul? Că nu scapi nici cu junca asta de mine! Înțeles-ai? Nu-ți pară lucru de șagă!

Și mă băgam în ochii moșneagului, și făceam un tărăboi, de se strânsese lumea ca la comedie împrejurul nostru; dă, iarmaroc nu era?!

— Dar știi că ești amarnic la viață, măi băiate?! zise moșneagul de la o vreme, râzând. În ce te bizui de te îndârjești așa, nepoate? Dec! nu cumva ai pofti să-mi iei vițica pentr-un cuc armenesc? Pesemne te mănâncă spinarea, cum văd eu, măi țică, și ia acuș te scarpin, dacă vrei, ba ș-un topor îți fac, dacă mă crezi, de-i zice

„aman, puiule!“ când îi scăpa de mâna mea!

— Dă pace băiatului, moșule, zise un humuleștean de-ai noștri, că-i feciorul lui Ștefan a Petrei, gospodar de la noi din sat, și ți-i găsi beleaua cu dânsul pentru asta.

— He, he! să fie sănătos dumnealui, om bun; d-apoi chitești dumneata că nu ne cunoaștem noi cu Ștefan a Petrei? zise moșneagul; chiar mai dinioarea l-am văzut umblând prin târg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani, cum îi e negustoria, și trebuie să fie pe-aici undeva, ori în vro dugheană, la băut adălmașul. Apoi bine că știu a cui ești, măi țică! ian stai oleacă, să te duc eu la tată-tău și să văd, el te-a trimis cu pupăzi de vânzare, să spurci iarmarocul?

Toate ca toatele, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muiat gura. Apoi încet-încet m-am furișat printre oameni, și unde-am croit-o la fugă spre Humulești, uitându-mă înapoi să văd, nu mă ajunge moșneagul? Căci îmi era acum a scăpare de dânsul, drept să vă spun. Vorba ceea: „Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!“ Tocmai așa pățisem și eu; ba eram încă bucuros că am scăpat numai cu-atâta. Bine-ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar așa, cu mama și cu mătușa Măriuca,

gândeam eu, bătându-mi-se inima, ca-ntr-un iepure, de frică și de osteneală.

Și când ajung acasă, aflu că tata și mama erau duși în târg; și frații îmi spun, cu spaimă, că-i poznă mare cu mătușa lui moș Andrei: a sculat mai tot satul în picioare din pricina pupezei din tei; zice că i-am fi luat-o noi, și pe mama a pus-o în mare supărare cu asta. Știi că și mătușa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul din om; nu-i o femeie de înțeles, ca mătușa Anghilița lui moș Chiriac, s-a mântuit vorba. Și cum îmi spuneau ei îngrijiți, numai ce și auzim cântând în tei:

— Pu-pu-pup! pu-pu-pup! pu-pu-pup!

Soră-mea Catrina zise atunci cu mirare:

— I-auzi, bădiță! Doamne, cum sunt unii de năpăstuiesc omul chiar pe sfânta dreptate!

— Mai așa, surioară!... Dar în gândul meu: „Când ați ști voi câte a pătimit, sireaca, din pricina mea, și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă!“

Zahei însă ne lăsase vorbind și se ca' mai dusese în târg, după mama, să-i spună bucurie despre pupăză...

Și a doua zi, marți, taman în ziua de lăsatul secului de postul SânPetrului, făcând mama un

cuptor zdravăn de alivenci și plăcinte cu poalele-n brâu, și pârpâlind niște pui tineri la frigare, și apoi tăvălindu-i prin unt, pe la prânzul cel mic, cheamă pe mătușa Măriuca lui moș Andrei la noi și-i zice cu dragă inimă:

— Doamne, cumnățică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luându-se după gurile cele rele! Ia poftim, soro, mai bine să mâncăm ceva din ce-a da Dumnezeu, să cinstim câte-un pahar de vin în sănătatea gospodarilor noștri și: „Cele rele să se spele, cele bune să s-adune; vrajba dintre noi să piară, și neghina din ogoare!“ Căci, dac-ai sta să faci voie rea de toate, zău, ar trebui de la o vreme s-apuci câmpii!

— Așa, cumnată dragă, zise mătușa Măriuca, strângând cu nedumerire din umere, când se punea la masă. Văzut-ai dumneata? Să mai pui altă dată temei pe vorbele oamenilor!

Apoi începem cu toții a mânca. Și alții ca alții, dar eu știu că mi-am pus bine gura la cale, să-mi fie pe toată ziua. Și îndată ce m-am sculat de la masă, luându-mi rămas bun de la călcâie, fuga la scăldat; și când sar odată voinicește de pe-un mal nalt în știoalnă, din greșeală, drept cu fața-n jos, numai scântei s-au făcut pe dinaintea

ochilor de durere; și am crezut că mi-a plesnit pântecele, nu altăceva. Și după ce-am ieșit cu mare greu din apă și m-am pus pe mal, ținându-mă cu mâinile de inimă, băieții s-au strâns ciotcă împrejurul meu și m-au înmormântat cu nisip, și m-au prohodit cum știau ei, și de-abia mi-am venit în simțire peste vrun ceas; ș-apoi am început a mă scălda în tihnă, până pe la asfințitul soarelui, potrivind-o să vin acasă odată cu vacile și spunând mamei că, scăpându-le văcarul din ocol pe ale noastre la amiază, eu singur le-am dus la păscut, și de-aceea m-am întârziet până acum. Și mama, creștină bună, crezându-le toate lăptoase, după răbuș, cum i le spusesem eu cu măguleli, m-a lăudat de vrednicia ce făcusem și mi-a dat și demâncare. Iară eu, mâncând lupește, mă făceam smerit și numai râdeam în mine, mirându-mă tot atunci de ghibăcia minciunilor ce potrivisem, de-mi venea mai-mai să le cred și eu singur pe jumătate.

Iaca, așa se poate înșela omul de multe ori, când nici n-a gândit, dacă nu știe a judeca bine. Însă iar mă întorc și zic: „Tot pățitu-i priceput!“

Într-o zi, pe-aproape de Sânt-Ilie, se îngrămădise, ca mai totdeauna, o mulțime de

trebi pe capul mamei: niște sumani să-i scoată din stative; alții să-i nividească și să înceapă a-i țese din nou; un teanc de sumane croite, nalt până-n grindă, aștepta cusutul; pieptănușii în laiță n-avea cine-i ținea de coadă; roata ședea în mijlocul casei, și canură toarsă nu era pentru bătătură! Ș-apoi, vorba ceea: „Nu ședea, că-ți șede norocul“; țevi de făcut la sucală; copil de țâță în albie, pe lângă alții vro cinci-șase, care așteptau să le faci demâncare. Treabă era acolo, nu încurcală; și încă se cerea degrabă, căci venea cu fuga iarmarocul de Fălticeni, care acela este ce este. Și mă scoală mama atunci mai dimineață decât alte dăți și-mi zice cu toată inima:

— Nică, dragul mamei! vezi că tată-tău e dus la coasă, căci se scutură ovăsul cela pe jos; și eu asemene nu-mi văd capul de trebi; tu mai lasă drumurile și stai lângă mămuca, de-i fă țevi și leagănă copilul; c-apoi și eu ți-oi lua de la Fălticeni o pălăriuță cu tăsma ș-o curăluță de cele cu chimeri, știi colè, ca pentru tine!

— Bine, mamă! dar, în gândul meu, numai eu știam.

Toate ca toatele, dar la cusut și sărăduit sumane și mai ales la roată, mă întreceam cu

fetele cele mari din tors; și din astă pricină, răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era urâtă, făcea adeseori în ciuda mea și-mi bătea din pumni, poreclindu-mă „Ion Torcălău“, cum îi zicea unui țigan din Vânători. Însă pentru asta tot îmi era dragă, și torceam împreună cu dânsa, la umbra nucului lor, câte-o movilă de drugi de canură, de mă săruta mama, când i le arătam seara acasă.

Așa ne duceam băieții și fetele unii la alții cu lucrul, ca să ne luăm de urât, ceea ce la țară se cheamă șezătoare și se face mai mult noaptea, lucrând fiecare al său; cum torceam eu, de-a mai mare dragul pe întrecute cu Măriuca, și cum sfârâia fusul roții, așa-mi sfârâia inima-n mine de dragostea Măriucăi! Martor îmi este Dumnezeu! Și-mi aduc aminte că odată, noaptea, la o clacă de dezghiocat păpușoi, i-am scos Măriucăi un șoarec din sân, care era s-o bage în boale pe biata copilă, de n-aș fi fost eu acolo.

D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, cu fetele pe câmpie, pe colnice și mai ales prin luncile și dumbrăvile cele pline de mândrețe, după cules răchițică de făcut gălbenele, sovârv de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus printre

straie, cine umbla? Povestea cântecului:

Fă-mă, Doamne, val de tei

Și m-aruncă-ntre femei!

Și, scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea.

Dar când auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea; căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați. Însă ce era să faci când te roagă mama? Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, era un senin pe cer și așa de frumos și de cald afară, că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile. Văzând eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă, cu gând rău asupra mamei, cât îmi era de mamă și de necăjită. Adevăr spun, căci Dumnezeu e deasupra! De la o vreme, mama, crezând că-s prin livadă undeva, iese afară și începe a striga, de da duhul dintr-însa: „Ioane! Ioane! Ioane! Ioane!“ și Ion, pace! Văzând ea că nu dau răspuns de nicăieri, lasă toate în pământ și se ia după mine la baltă, unde știa că mă duc; și, când colo, mă vede tologit, cu pielea goală pe nisip, cât mi ți-i gliganul; apoi, în picioare, țiind la urechi câte-o lespejoară fierbinte de la soare, cu argint printr-însele, și aci săream într-un picior, aci în celălalt, aci plecam capul în dreapta și în

stânga, spunând cuvintele:

Auraș, păcuraș,
Scoate apa din urechi,
Că ți-oi da parale vechi;
Și ți-oi spăla cofele
Și ți-o bate dobele!

După aceea zvârleam pietrele, pe rând, în știoalna unde mă scăldam: una pentru Dumnezeu și una pentru dracul, făcând parte dreaptă la amândoi; apoi mai zvârleam câteva, de încuiam pe dracul în fundul știoalnei, cu bulbuci la gură; ș-apoi, huștiuliuc! și eu în știoalnă, de-a cufundul, să prind pe dracul de un picior, căci așa ne era obiceiul să facem la scăldat, de pe când Adam-Babadam. După asta, mă mai cufundam de trei ori în rând, pentru Tatăl, pentru Fiul și Duhul Sfânt, și înc-o dată pentru Amin. Apoi mă trăgeam încetișor pe-o coastă, la marginea bălții, cât mi ți-i moronul, și mă uitam pe furiș cum se joacă apa cu piciorușele cele mândre ale unor fete ce ghileau pânza din susul meu. Mai frumos lucru nici că se mai poate, cred!

Toate acestea le privea biata mamă, uitată cu mâinile subsuoară, cum e omul necăjit, de după un dâmb din prund, aproape de mine. Dar eu n-

o vedeam pe dânsa, căci eram în treabă. În totului tot, a fi trecut la mijloc vro jumătate de ceas, cât a zăbovit mama acolo, mai vro trei-patru de când fugisem de-acasă, ș-ar fi trebuit să înceapă a mi se pune soarele drept inimă, după cum se zice, căci era trecut de amiază. Însă eu, în starea în care mă aflam, fiind cuprins de fericire, uitasem că mai trăiesc pe lume! În sfârșit, mama, cât era ea de tare de cap, de la o vreme pierde răbdarea și vine tiptil, în vârful degetelor, pe la spatele mele, când mă uitam la fete, cum vă spun, îmi ia toate hainele frumușel de pe mal și mă lasă cu pielea goală în baltă, zicându-mi cu năduh:

— Îi veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ș-apoi atunci vom avea altă vorbă!

Și se tot duce. Ei, ei! ce-i de făcut, Ioane? Fetele de la ghilit, care văzură asta, numa-și dau ghiont una alteia și chicoteau pe socoteala mea, de răsuna prundul. Iară eu intram în pământ de rușine, și cât pe ce să mă înec, de ciudă ce-mi era. Și din dragostea cea mare de mai dinioarea, îmi venea acum să le strâng de gât, nu altăceva. Dar vorba ceea: „Poți opri vântul, apa și gurile oamenilor?“ De-aceea le-am lăsat și eu pe fete

să râdă, până li s-a duce gura la ureche, și pândind vreme pe când șed ele plecate și dau pânza în apă la ghilit, fac țuști! din baltă ș-o iau la sănătoasa; și așa fugeam de tare pe prund, de săreau pietrele, pe care le stârneam cu picioarele, cât mine de sus. Și fuga, și fuga, fără să mă uit în urmă, până ce dau între hudiți, pe drumul care ducea la noi acasă. Dar nu merg pe drum, de rușine să nu întâlnesc vrun om, ci sar în grădina lui Costache și merg tupiluș prin păpușoi; apoi într-o hudiță, din hudiță în grădină la Trăsnea, și iar prin păpușoi; și când aproape să ies din grădină, mă simțesc câinii lui Trăsnea, și la mine, să mă rupă! Ce-i de făcut? Auzisem eu din oameni că, dacă vrei să nu te muște câinii și să te lase în pace, cum îi vezi că sar la tine, să te tupilezi jos la pământ și să-i lași să te latre cât le place, fără să te urnești din loc; căci ei bat cât bat și, de la o vreme, te părăsesc și se duc. Și adevărat este, căci așa am scăpat și eu de câinii lui Trăsnea, atunci când am dat peste păcat cu ei și ei cu mine. Noroc din cer până-n pământ că nu m-a prins melianul și haramninul de Trăsnea, care avea mare ciudă pe mine, de când mă zăpsise în grădina lui la furat mere domnești și pere sântiliești, căci m-ar

fi snopit în bătaie. Ș-apoi numai asta mi-ar mai fi trebuit acum, cât eram de pricopsit!

În sfârșit, după ce m-au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, cum v-am spus, am sărit în răspintenele unui drum; de acolo, în grădină la noi, și atunci mi s-a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Și merg eu acum fără păsare prin păpușoi, până în dreptul ogrăzii, și mă uit printre gard și văd pe mama cum se da în vânt după trebi, când în casă, când afară; și-mi era mai mare mila de dânsa, dar și de pântecele meu cel stocit de apă încă îmi era milă. Vorba ceea: „Milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este“. Și nemaiputând suferi foamea, încep a mărnăi ugilit printre gard: „Mămucăi, iacată-mă-s!“ Ș-odată și sar în ogradă, mă înfățișez dinaintea mamei, așa chipos cum eram, îi apuc mâna cu sila, o sărut și zic, scâncind: „Mamă, bate-mă, ucide-mă, spânzură-mă, fă ce știi cu mine; numai dă-mi ceva de mâncare, că mor de foame!“ Vorba ceea: „Golătatea înconjură, iară foamea dă de-a dreptul“. Ea, atunci, cum e mama cu bunătate, se uită galeș la mine și zice oftând:

— Bine-ți șede, coșcogeme coblizan, să umbli lela pe drumuri în halul acesta și să mă lași

tocmai la vremea asta fără leac de ajutor! Hai de mănâncă, dar să știi că mi te-ai lehămetit de la inimă; doar să te porți de-acum tare bine, să mai fiu ceea ce-am fost pentru tine; dar nu știu, zău!

Și, scurtă vorbă, văzând că m-am pus rău cu mama, îi juruiesc eu că ce-am făcut n-oi mai face. Apoi umblu tot cu binișorul pe lângă dânsa și nu ies din cuvântul ei afară nici cu fapta, nici cu vorba, căci: „Vorba dulce mult aduce“; la trebi-s hărnicuț cât se poate: derdicam și măturam prin casă ca o fată mare, de n-avea mama grijă când se ducea undeva. Și-ntr-o zi o văz că mă sărută și-mi zice cu blândețe:

— Dumnezeu să te înzilească, Ionică, dragul mamei, și să-ți dea de toate darurile sale cele bogate dacă te-i purta cum văd că te porți de-o bucată de vreme încoace!

Atunci eu, pe loc am început a plânge, și bucuria mea n-a fost proastă. Și mai multă mustrare am simțit în cugetul meu decât oricând. Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci când m-a luat cu binișorul! Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvântul de joi până

mai de-apoi, pentru că așa am fost eu, răbdător și statornic la vorbă în felul meu. Și nu că mă laud, căci lauda-i față: prin somn nu ceream demâncare, dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi dea alții; și când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe-acasă. Ș-apoi mai aveam și alte bunuri: când mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine; când mă lua cu binișorul, nici atâta; iar când mă lăsa din capul meu, făceam câte-o drăguță de trebușoară ca aceea, de nici sfânta Nastasia, izbăvitoarea de otravă, nu era în stare a o desface cu tot meșteșugul ei. Povestea ceea: „Un nebun arunc-o piatră în baltă, și zece cuminți n-o pot scoate“.

În sfârșit, ce mai atâta vorbă pentru nimica toată? Ia, am fost și eu, în lumea asta, un boț cu ochi, o bucată de humă însuflețită din Humulești, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cu minte până la treizeci și nici bogat până la patruzeci nu m-am făcut. Dar și sărac așa ca în anul acesta, ca în anul trecut și ca de când sunt, niciodată n-am fost!

București, 1881, aprilie

III

— Nu mi-ar fi ciudă, încaltea, când ai fi și tu ceva și de te miri unde, îmi zice cugetul meu, dar așa, un boț cu ochi ce te găsești, o bucată de humă însuflețită în sat de la noi, și nu te lasă inima să taci; asurzești lumea cu țărăniile tale!

— Nu mă lasă, vezi bine, cugete, căci și eu sunt om din doi oameni; și satul Humulești, în care m-am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii, ca alte sate; și locurile care înconjură satul nostru încă-s vrednice de amintire. Din sus de Humulești vin Vânătorii Neamțului, cu sămânță de oameni de aceia care s-au hărțuit odinioară cu Sobietski, craiul polonilor. Și mai în sus, mănăstirile Secul și Neamțul, altădată fala bisericii române și a doua vistierie a Moldovei. Din jos vin satele Boiștea și Ghindăoanii, care înjugă numai boi ungurești la carele lor, unde plugurile rămân singurele pe brazdă în țarină, cu săptămânile,

prisăcile fără prisăcar, holdele fără jitar, și nime nu se atinge de ele; iar oamenii din aceste sate nu știu ce-i judecata. Aproape de Boiște vine satul Blebea, care mai mult de jumătate, după ce-și scapă căciula pe baltă, zice: „Să fie de sufletul tatei!“

Înspre apus miază-zi vin mănăstirile: Agapia, cea tăinuită de lume; Văraticul, unde și-a petrecut viața Brâncoveanca cea bogată și milostivă, și satele Filioara, hățașul căprioarelor cu sprâncene scăpate din mănăstire; Bălțăteștii, cei plini de salamură, și Ceahlăieștii, Topolița și Ocea, care alungă cioara cu perja-n gură tocmai dincolo, peste hotar; iar spre crivăț, peste Ozana, vine Târgul-Neamțului, cu mahalalele Pometea de sub dealul Cociorva, unde la toată casa este livadă mare; Țuțuienii, veniți din Ardeal, care mănâncă slănină râncedă, se țin de coada oilor, lucrează lâna și sunt vestiți pentru teascurile de făcut oloi; și Condrenii, cu morile de pe Nemțișor și piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condrenilor, pe vârful unui deal nalt și plin de tihărăi, se află vestita Cetatea Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger, locuită vara de vitele fugărite de strechie și străjuită de ceucele și vindereii care au găsit-o

bună de făcut cuiburi într-însa.

Dar asta nu mă privește pe mine, băiat din Humulești. Eu am altă treabă de făcut; vreau să-mi dau seamă despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și atâta-i tot.

Câți domnitori și mitropoliți s-au rânduit la scaunul Moldovei, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri. Apoi, unde pui cealaltă lume care s-a purtat prin satul nostru, și tot lume mai mult bogată și aleasă. Mă rog, la Mănăstirea Neamțului: icoană făcătoare de minuni, casă de nebuni, hram de Ispas și iarmaroc în târg, tot atunci; apoi, tot pe aici, treacăt spre iarmaroace: la Piatra de Duminica Mare, și la Folticeni de Sânt-Ilie; la Secu, hram de Tăierea capului sf. Ioan Botezătorul; la Agapia-n deal, hram de Schimbarea la față; la Agapia-n vale, hram de Sf. Voievozi; și la Văratic, hram de Sânta Maria mare; lume și iar lume!

Și câte târnosiri și sfințiri de biserici din nou, și câte soboare și revizii de fețe bisericești și politicești, și câți străini din toată lumea, și câte inimi purtate de dor, și câte suflete zdrobite și rătăcite n-au trecut prin satul nostru spre mănăstiri! Lume, lume și iar lume!

Și câte oștiri străine și o droaie de cătane călări, tot nemți de cei mari, îmbrăcați numai în fir, au trecut în vremea copilăriei mele, cu săbiile scoase, prin Humulești, spre mănăstirile de maice, după Nătălița cea frumoasă! Și au făcut nemții mare tărăboi prin mănăstiri, și au răscolit de-a fir-a-păr toate chiliile maicelor, dar n-au găsit-o, căci și beciul privighetorului Parvu din Târgul-Neamțului putea să tăinuiască la nevoie o domniță. Și noroc de vărăticence, care au știut a-i domoli luându-i cu binișorul, și a-i face să-și bage săbiile în teacă, spunându-le că cei ce scot sabia de sabie vor pieri!

Dar ce-mi bat eu capul cu craii și cu împărații, și nu-mi caut de copilăria petrecută în Humulești și de nevoile mele? Așa era cu cale să fac de la început, dar am ținut să arăt că humuleștienii nu-s trăiți ca în bârlogul ursului, ci au fericirea de a vedea lume de toată mâna.

La 1852, în ziua când s-a sfințit paraclisul spitalului din Târgul-Neamțului și s-a deschis școala domnească de acolo, eu, împreună cu alți băieți, isonari ai bisericii, stam aproape de Ghica-vodă, care era față la acea serbare, înconjurat de o mulțime de lume, și nu ne mai săturam privindu-l. Și el, frumos la chip și blând

cum era, văzându-ne pe mai toți de-a rândul, îmbrăcați cu cămeșuice cusute cu bibiluri și albe cum e helgea, cu bondițe mândre, cu ițari de țigaie și încălțați cu opincuțe, spălați curat și pieptănați, cu rușinea zugrăvită pe față și cu frica lui Dumnezeu în inimă, aruncă o privire părintească spre noi și zise:

— Iată, copii, școala și sfânta biserică, izvoarele mângâierii și ale fericirii sufletești; folosiți-vă de ele și vă luminați, și pe Domnul lăudați!

Aceste vorbe, rostite de gură domnească, au brăzdat adânc inima norodului adunat acolo, și fără întârziere școala s-a umplut de băieți doriți de învățătură, între care eram și eu, cel mai bun de hârjoană și slăvit de leneș; leneș fără pereche mă făcusem, căci mama, după câtă minte avea, nu se îndura să mă mai trimită acum nici la o cofă de apă, numai să învăț carte și să mă fac popă, ca părintele Isaia Duhu, profesorul nostru.

Bun mai era și părintele Duhu, când se afla în toane bune, Dumnezeu să-l ierte! Pus-a el băieții în rânduială cum nu mai văzusem până atunci; cumpăra-ne el vara, din banii săi, cofe de zmeură și fel de fel de puricale de ne da să mâncăm, și mai în toată sâmbăta ne încărca în o

droagă de-a Mănăstirii Neamțului și ne ducea la stăreție, să dăm examen dinaintea starețului Nionil, un bătrân olog, care ne sfătuia cu duhul blândeții să ne ținem de ceaslov și psaltire; căci toate celelalte învățături, zicea el, sunt numai niște ereticii, care mai mult amărăsc inima și tulbură sufletul omului. Dar fost-a scris părintelui Duhu să nu asculte în totul sfaturile cuviosului stareț, ci să ne învețe și câte oleacă de aritmetică, de gramatică, de geografie și din toate câte ceva, după priceperea noastră.

Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la mănăstire, ne dete la regula de trei tema următoare:

— Dacă o para luată pe nedreptul îți mănâncă o sută drepte, apoi șase mii de lei (leafa mea pe un an), care mi-a oprit-o starețul Nionil, pe nedreptul, câte parale drepte vor mânca de la Mănăstirea Neamțului?

— Douăzeci și patru de milioane de parale, cinstite părinte, sau șase sute de mii de lei, răspunse unul din noi, cu crida la tabelă.

— Ia să-mi facă Nică Oșlobanu încredințarea, zise părintele Duhu.

Nică Oșlobanu, ca de obicei, se scoală în picioare, cât mi ți-i melianul, și se roagă de

iertare, spunând că-l doare capul. Și atunci, nu știu cum îi cade un urs mare din sân și... de-a dura prin clasă; nu din cei pe care-i joacă ursarii, ci de mămăligă, umplut cu brânză, rotund, prăjit pe jăratic și de pus drept inimă, când ți-e foame. Băieții dau săl prindă, Oșlobanu se aruncă în mijlocul lor să și-l ia, și se face o chirfosală ș-un râs în școală din pricina ursului celuia, de-i poznă! Atunci, parcă-l văd cum s-a plesnit părintele Duhu cu palma peste frunte, zicând c-un oftat adânc:

— Pesemne păcatele mele cele mari și grele m-au aruncat și aici, să învăț niște țopârlani sălbatici! Mai fericit erai de-o mie de ori să pești porcii la Cogeasca-Veche, Isaie, decât să mai fi ajuns și zilele aceste! Iar tu, moglanule de Oșlobene, care te robești pântecelui și nu-ți dai câtuși de puțină osteneală minții, te-i face popă ca tată-tău când s-or pusnici toți bivolii din Mănăstirea Neamțului!

Oșlobanu, prost-prost, dar să nu-l atingă cineva cu cât e negru sub unghie, că-și azvârle țărnă după cap, ca buhaiul. Cum se duce seara acasă, și spune tătâne-său ce a zis părintele Isaia. Ș-apoi, las' pe popa Niculai Oșlobanu, căci el nu prea știe multe; slujește câte trei liturghii

pe zi și pomenește la hurtă: pe monahi și ieromonahi, pe stareți, pe mitropoliți și pe soțiile și copiii lor, de le merge colbul!

Într-o dimineață, n-are ce lucra părintele Duhu?! Ia pe Teofan, alt călugăr de la spital, și se duc împreună la biserica Sfântului Lazăr de sub dealul Cetății. Și cum intră în biserică, încep a căuta pricină părintelui Oșlobanu, care slujea, că nu se ține de tipic.

— Tipic, boaite fățarnice? Ia să vă dau eu tipic! zise părintele Oșlobanu, lăsând sfintele încolo. Ne-ați luat cu șmecherie pe marele mucenic Dimitrie, izvorâtorul de mir, și ne-ați dat, în locul acestui sfânt vestit, pe Lazăr, un jidan tremțuros, care tot moare și iar învie, și învie și iar moare, de nu mai știe nime de numele lui. Acesta-i hram? Și după ce ne-ați calicit, luându-ne moșia și închizându-ne biserica cu zid, închideți acum în ciudă și poarta spitalului; ba până și clopotele ni le-au oprit de tras câinerii de doftori, tot din pricina voastră, de ni s-au împrăștiat poporenii; nici chioară de babă nu mai dă pe la biserică! Și încă una: de șaizeci și mai bine de ani, de când slujesc preoția, voi aveți să mă învățați tipicul, pui de năpârcă ce sunteți! Ia stați oleacă să vă scot eu

gărgăunii din cap!...

Și zvârr! cu pravila cea mare după călugări. Apoi, umflând un sfeșnic zdravăn de alamă, după dânșii, să-i afurisească!... Și, na! părintele Duhu și Teofan și-au prăpădit papucii, fugind mai mult pe brânci decât în picioare; chiar după tipic!

A doua zi, Nică Oșlobanu ca mai ba să dea pe la școală; dar nici părintele Duhu pe la biserica Sfântului Lazăr, că l-ar fi pironit părintele Oșlobanu pe cruce și l-ar fi pus în podul bisericii, spre păstrare, cu parte din icoanele rămase aici de la Cetatea Neamțului.

Și mi se pare că avea mare dreptate bietul bătrân, căci în locul bisericii Sfântului Lazăr fusese altă biserică, de lemn, al cărei hram era Sfântul Dimitrie, făcută și înzestrată cu moșie de Vasile Lupu-voievod, ca și cea de la noi din Humulești. Însă Mănăstirea Neamțului, bună mehenghe, când a făcut spitalul din Târgul-Neamțului, face și biserica Sfântului Dumitru de piatră, îi schimbă hramul, numind-o Sfântul Lazăr, o închide cu zid în cuprinsul spitalului, și hramul Sfântului Dumitru l-a pus la paraclisul de la spital, iar moșia preoților a păpat-o, ca și pe moșia Humuleștii. Și de aici supărarea

părintelui Oșlobanu ajunsese la culme; să nu vadă sămânță de călugăr pe la biserica lui, că-i potopește! Ca prin urechile acului de n-a făcut mucenic pe părintele Duhu, în locul sfântului Dumitru, izvorâtorul de mir.

Peste câteva zile după asta, auzim că Nică Oșlobanu s-a dus să învețe la școala catihetică din Folticeni, vorbă să fie! Văru-meu Ion Mogorogea, Gâtlan, Trăsnea și alți cunoscuți ai mei se duseseră tot acolo, mai de demult; bineînțeles, pe socoteala pungii părinților lor. Și eu, rămânând fără tovarăși de ispravă, și mai dându-mi și părintele Isaia un pui de bătaie, așa din senin, cihăiam pe mama să se pună pe lângă tata, ca doar m-a da și pe mine la catihet, măcar că eram un ghibirdic și jumătate.

Galbeni, stupi, oi, cai, boi și alte bagateluri de alde aceste, prefăcute în parale, trebuia să ducă dascălii poclon catihetului de la fabrica de popi din Folticeni; ș-apoi lasă-te în conta sfinției-sale, că te scoate poponeț, ca din cutie... Pentru mine însă numai două mierțe de orz și două de ovăs a dat tata cui se cuvine, de am fost primit în Folticeni, căci școala era numai de mântuială; boii să iasă!

Ajungând acolo toamna târziu, m-am așezat

în gazdă la Pavel ciubotarul din ulița Rădășenii, unde erau și ceilalți tovarăși ai mei. Catihetul, care făcea ziua noapte și noaptea zi, jucând stos, rar venea pe la școală. Noi, dacă vedeam așa, ne duceam și mai rar; dar nebunii știu că făceam de-ajuns!

Pavel era holtei, și casa lui destul de încăpătoare: laițe și paturi de jur împrejur; lângă sobă, altul, și toate erau prinse. Iară gazda, robotind zi și noapte, se proslăvea pe cuptor, între șanuri, calupuri, astrăgaciu, bedreag, dichiciu și alte custuri tăioase, mușcheŕ, piedecă, hască și clin, ace, sule, clește, pilă, ciocan, ghinț, piele, ață, hârbul cucălacan, clei și tot ce trebuie unui ciubotar.

Cu noi ședea și Bodrângă, un moșneag fără căpătăi, însă de tot hazul. Pentru puțină mâncare și câte-oleacă de pașcă de cea de trei ocă la para, slujea toată casa: tăia lemne, ațâța focul, aducea apă, mătura, ne spunea la povești nopți întregi, șezând cu nasul în tăciuni, și ne cânta din fluier: Doina, care te umple de fiori, Corăbiasca, Măriuța, Horodinca, Alivencile, Țiitura, Ca la ușa cortului, hore și alte cântece sculățele ca aceste, de jucam până ce asudau podelele și ne săreau talpele de la ciubote cu

călcâie cu tot, că doar acum o dădusem și eu pe ciubote. Și din pricina lui Pepelea de moș Bodrângă, Pavel mai nu le putea dovedi din cârpit; ba și el, uneori, sărindu-și din minți, își rupea ciubotele ferfeniță, jucând împreună cu noi.

Odată venise lui Oșlobanu rândul să cumpere lemne, și așa, cu toată cărpănoșia lui, iese câine-câinește în medean, aproape de gazda noastră, și găsește un țăran de la Sasca, pare-mi-se, ori de la Baia, cu un car încărcat cu lodbe de fag.

— Cât ceri pe car, bade? zise Oșlobanu, căruia nu-i era a cumpăra lemne cum nu mi-e mie acum a mă face popă.

— Trei husăși, dascăle.

— Ce spui, bădișorule, pentru un braț de lemne? Da' că le duc în spate pe toate odată pân-acasă.

— Dacă le-i duce, dascăle, ți le dau degeaba.

— Zău, nu șuguiești, bade?

— Nici o șagă, dascăle; să vedem cum le-i duce, și halal să-ți fie!

Oșlobanu ia atunci lemnele din carul omului câte unul-unul și le reazemă în picioare lângă brațu-i, după aceea descinge brâul de pe lângă sine și le împrejură, legându-le frumușel, să nu

se hrentuiască; apoi, săltându-le și aburcându-le cam anevoie, le umflă-n spate și la gazdă cu dânsele. Un băietan nebunatic de-alăturea, văzând asta, zise cu glas mare:

— Dascăle-Trascăle, be-he-he; dracul să te iè!

Iar țăranul, făcându-și cruce, a rămas cu gura căscată, fără să bleștească un cuvânt.

Acum nu vă mai spun cât era de încărcat carul cu lemne, care, la așa loc, ținea pe vremea aceea șapte lei și jumătate, și cât era de mare și de tare Nică Oșlobanu, și alți vro șaizeci ca dânsul, între care mulți, lăsându-și nevestele câte cu doi-trei copii acasă, în creierii munților, venise la Folticeni să se pricopsească de învățătură...

Ș-apoi carte se învăța acolo, nu glumă! Unii cântau la psaltichie, colea, cu ifos:

Ison, oligon, petasti,

Două chendime, homili,

până ce răgușau ca măgarii; alții, dintr-o răsuflare, spuneau cu ochii închiși cele șapte taine din catihisul cel mare. Gâtlan se certa și prin somn cu uriașul Goliat. Musteciosul Davidică de la Fărcașa, până tipărea o mămăligă, mântuia de spus pe de rost, repede și fără greș, toată istoria Vechiului Testament de

Filaret Scriban, împărțită în perioade, și pronumele conjunctive de dativ și acuzativ din gramatica lui Măcărescu:

— Mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le; me-te-îl-o, ne-ve-i-le, miți-i, ni-vi-li.

Ce-a fi aceea, ducă-se pe pustiu! Unii dondăneau ca nebunii, până-i apuca amețeală; alții o duceau numai într-un muget, citind până le pierea vederea; la unii le umblau buzele parcă erau cuprinși de pedepsie; cei mai mulți umblau bezmetici și stăteau pe gânduri, văzând cum își pierd vremea, și numai oftau din greu, știind câte nevoi îi așteaptă acasă. Și turbare de cap și frântură de limbă ca la acești nefericiți dascăli nu mi s-a mai dat a vedea; cumplit meșteșug de tâmpenie, Doamne ferește!

De-a mai mare dragul să fi privit pe Davidică, flăcău de munte, cu barba în furculiță și favorite frumoase, cu pletele creț și negre ca pana corbului, cu fruntea lată și senină, cu sprâncenele tufoase, cu ochii mari, negri ca murele și scânteietori ca fulgerul, cu obrajii rumeni ca doi bujori, nalt la stat, lat în spete, subțire la mijloc, mlădios ca un mesteacăn, ușor ca o căprioară și rușinos ca o fată mare, Dumnezeu să-l ierte! că n-avu parte să se

preoțească. A murit, sărmanul, înainte de vreme, înecat cu pronumele conjunctive, pieritu-le-ar fi numele să le piară, că au mâncat juvaier de flăcău!

Mai bună minte avea Mirăuță din Grumăzești, care umbla trelalela, în puterea iernii, pe la tărăbile jidovești, întrebând ba teacă de cosor, ba căpestre de purici, ba cuie de la corabia lui Noe, ba fragi și căpșune pentru cineva care pornise într-adaos, ba cânta în pilda jidovilor:

Nu-mi e ciudă de gândac,
C-a mâncat frunza de fag;
Dar mi-e ciudă pe omidă,
C-a mâncat frunza de crudă:
N-a lăsat să odrăslească,
Voinicii să se umbrească.

Și alte drăcării ce-i trăsneau în cap. Nebun era el să-și piardă viața din pricina lui mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le, ca Davidică?

Eu, ca și Mirăuță, nu mă prea osteneam până-ntr-atâta, să mor învățând; că doar nu-mi plângeau copiii acasă, nici dădusem catihetului cel poclon mare până pe-acolo. Pentru două mierțe de orz și două de ovăs, nu era să las copila popii de la Folticenii-Vechi nemângăiată.

Afară de aceasta, când mă uitam în oglindă, barbă și mustăți ca în palmă; și doar le și pârleam eu într-o privire și le ungeam în toată seara cu seu amestecat cu muc de lumânare și alună arsă, dar degeaba muncă! Ș-apoi, intrat în asemenea școală, mai numai barba și punga, bat-o pustia, te făcea să calci a popă!

D-apoi lui Trăsnea, săracul, ce-i pățea sufletul cu gramatica! Odată îmi zise el, plin de mâhnire:

— Ștefănescule (căci așa mă numeam la Folticeni), astăzi nu mai mergem la școală, că nu știu tabla și vreau să învăț pe mâine la gramatică. Mă rog ție, hai cu mine la câmp spre Folticenii-Vechi; vom învăța împreună, sau câte unul, eu la gramatică și tu la ce-i vrea; apoi mi-i asculta, să vedem, nu s-a prinde și de capul meu ceva? Las'că nici la celelalte nu prea pot învăța cu slova asta nouă, care-a ieșit, însă afurisita de gramatică îmi scoate peri albi, trăsni-o-ar fi s-o trăsnească! Parcă ai ce face cu dânsa la biserică? Dar dacă se cere!... Am s-o iau și eu din capăt, și, poate, cu tine, care ai trecut pe la părintele Duhu, să mă pot deslușì...

Fiindcă la Folticenii-Vechi era ceva mângâiere pentru mine, mă potrivesc lui

Trăsnea, și ne ducem împreună. Și era un ger uscat prin luna lui noiembrie, și bătea un vântișor subțire în ziua aceea, de-ți frigea obrazul! Cum ajungem la câmp, Trăsnea se tologește pe-un hat și începe la gramatică, din capăt, întrebarea și răspunsul întâi:

Întrebare: Ce este gramatica română?

Răspuns: Gramatica română este cartea ce ne învață a vorbi și a scrie o limbă corect.

Iar în altă ediție: Gramatica este o învățătură ce ne arată modul de a vorbi și de a scrie bine într-o limbă.

Asta-i asta! Din ceaslov și psaltire, și acele bălmăjite rău, ca vai de ele, să treci la gramatică, și încă ce gramatică! Nu ca aceste de acum, puzderie de gramatici; unele „raționate“, altele „dezvoltate“ și ticsite de „complimente“, care, trebuie spus fără compliment, îți explică... până ce nu se mai înțelege nimica; adică făcute anume pentru copii, de se joacă cu dânsele, de ușoare ce sunt!...

Însă ce folos? Peste Trăsnea n-a dat asemene noroc... să umble într-ales... El, păcătosul, uitați-vă ce fel de gramatică trebuia să învețe: „artea, corect, într-o limbă; silabă numim un sunet deplin, simplu sau compus cu una din consune,

sau și cu mai multe consune, care însă să se pronunțe cu o scoatere de voace“. Iar în altă ediție: „Prin silabă înțelegem rostitura unei părți de cuvânt ș.c.l.“

Ei, ei! de-acum drege-ți „voacea“ și descurcă-te, măi Trăsne, dacă poți!

Iar, la a treia pagină, îndată altă năzbâtie:

Întrebare: Câte părți are gramatica română?

Răspuns: Gramatica română are patru părți, care sunt:

1. Etimologia; 2. Sintaxa; 3. Ortografia și 4. Prosodia.

Întrebare: Ce ne învață fiecare din părțile aceste?

Răspuns: 1. Etimologia ne învață a cunoaște părțile vorbei, adică analisul gramatical.

2. Sintaxa ne învață a lega părțile vorbei după firea limbii noastre, adică sintesul gramatical.

3. Ortografia ne învață a scrie bine, adică după regulile gramaticei.

4. Prosodia ne învață a accentua silabele și a le rosti după firea cuvintelor și scopul ce-l avem în vorbire.

Apoi: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le. Și alte iznoave hăzoase ca aceste!

Mai pune la socoteală că și Trăsnea era înaintat în vârstă, bucher de frunte și tâmp în felul său; că profesorul, care și el se mira cum a ajuns profesor, zicea: „Luați de ici până ici“, cum mi se pare că se mai face pe une locuri și astăzi, și poate că nu veți aduce bănat nici gramaticului, nici profesorului, nici lui Trăsnea, ci întâmplării, care a făcut pe oameni așa cum sunt: ori cuțite de oțel, ori de tinichea...

Ș-apoi gândiți că Trăsnea citea întrebarea și răspunsul, fiecare pe rând, rar și lămurit, ca să se poată înțelege ceva? Nu așa, necredincioșilor, ci iată cum: „Ce este gramatica română, este... ce este, este... este arata... nu arata, artea... artea... ce... ce... ce ne învață, învață... învață... ce ne învață; a vorbi... bi... bi... ce ne învață... ce este, este... este arata, uite dracu! nu arata, artea ce ne învață... ce este, este....“ Și tot așa dondănind foarte repede, bâlbâit și fără pic de cugetare, până la „a scrie într-o limbă corect“ rar ajungea, sărmanul! Și după ce turba de cap hăt bine, mă striga să-l ascult, că știe. Luam eu cartea din mâna lui și-l întrebam: „Ce este gramatica, măi Trăsne?“ Iar el, închizând ochii, răspundea iute, iute și mornăit, cum cer calicii la pod:

— Ce este gramatica română, este... ce este, este... și celelalte, după obicei, schimonosind cuvintele și îndrugându-le fără nici o noimă, de-ți venea să-i plângi de milă!

— Nu așa, măi Trăsne! Dar cum?

— Nu mai zice română, și spune numai răspunsul; ce ai cu întrebarea?

Și se și opintea el, într-o privire, să răspundă bine, dar degeaba; se încurca și mai rău, începea a ofta și-i venea să-și spargă capul.

— Mai lasă-mă oleacă, zicea el necăjit și, când te-oi striga, să vii iar să mă asculți; și de n-oi ști nici atunci, apoi dracul să mă ia! Dă, gramatica să zicem că n-o înțeleg și s-o lăsăm la o parte; artea, asemene; corect, tiji. D-apoi „română, este... ce... ne învață a vorbi și a scrie bine într-o limbă“ parcă-s cuvinte românești, ce naiba! Numai și aici trebuie să fie ceva: „a vorbi și a scrie bine într-o limbă“, îndrăcit lucru! Cum „să scrii într-o limbă“? Poate cu limba, mai știi păcatul? Pesemne că noi, cum s-ar prinde, las' că, de scris, talpa gâștei, dar apoi și de vorbit, păcatele noastre, se vede că vorbim pogan și rău de tot; nu românește, ci țărănește... Doamne, Doamne! Învățat mai trebuie să fie și acel care face gramatici! Însă și-n gramatică stau eu și

văd că masa tot masă, casa tot casă și boul tot bou se zice, cum le știu eu de la mama. Poate celelalte bâzdâgănii: „rostitură, artea, corect, pronunțe, analisul, sintesul, prosodia, ortografia, sintaxa, etimologia, concrete, abstracte, conjunctive: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le“ și altele de seama acestora să fie mai românești... și noi, prostimea, habar n-aveam de dânsele! Noroc mare că nu ne pune să le și cântăm, c-ar fi și mai rău de capul nostru cel hodorogit! Decât țăran, mai bine să mori! Hai, du-te, Ștefănescule, că m-apuc de învățat!...

Și lăsându-l, m-am dus și eu în ciudă la fata popii, am găsit-o singură-singurică și m-am jucat cu dânsa în ticnă până-ndeseară; căci mamă n-avea, și tată-său ca popa, umbla după căpătat... Apoi m-am întors la câmp, cu zgărdița de la gâtul copilei, c-o năframă cusută frumos cu flori de mătase și cu sânul plin de mere domnești; și, când colo, zărghitul de Trăsnea dormea pe hat, cu gramatica sub nas, și habar n-avea de frig. „Sărace, sărace! nu ești nici de zeama ouălor; decât așa, mai bine te făcea mă-ta un mânz și te mâncau lupii“, zic eu în mine.

— He! Trăsnea, mă! scoală! știi tabla? Sare el de jos, îl ascult, clei. Haidem acasă, măi Trăsne,

că m-au răzbit foamea și frigul, și mor de urât aicea pe câmp!

— Da, că și eu... Ducă-se dracului gramatica! Mi s-a înăcrcit sufletul de dânsa! Și osebit de asta, nici nu-mi e bine.

— Un fel de lene, amestecată cu slăbăciune, măi Trăsne, nu-i așa?

— Ba chiar ai nimerit: un fel de leșin la inimă, amestecat cu întinsori, sau cam așa ceva.

— Poate fiorile gramaticii, zic eu.

— Mai știi păcatul? Poate că ș-aceea să fie, zise Trăsnea; căci, dracul s-o ia! cum pui mâna pe dânsa, îndată-ți vine somn... Flecuștețe de-aceste nu se potrivesc cu rânduiala bisericii, s-a mântuit vorba... „Osmoglasnicul“ este ce este... Vorba tatei: „Condacul umple sacul, și troparul hambarul, măi băiate!“ Ce umblăm noi chinuindu-ne cu gramatica, Ștefănescule? Haidem!

Și ne întoarcem noi la gazdă pe la asfințitul soarelui, mâncăm ce mâncăm ș-apoi rugăm pe moș Bodrângă să ne cânte; și unde nu se adună o mulțime de dăscălime la noi, căci aici era staniștea lor; și ne întărtăm la joc, știi colè, ca la vârsta aceea, de nici simțirăm când a trecut noaptea. Și așa am scăpat, și eu de urât, și

Trăsnea de bolborosit prin somn: „ce este gramatica română, este... ce este, este...“, ca alte dăți.

Însă veselia nu s-a încheiat numai cu atâta; alta și mai și s-a început din capăt. N-apucase moș Bodrângă a lua bine fluierul de la gură, și iaca ne trezim cu popa Buligă, ce-i ziceau și Ciucălău, din ulița Buciumenii, tămăiat și aghezmuit gata dis-dimineață. Dumnezeu să-l iepure! Și cum ne binecuvântează, după obiceiul său, cu amândouă mâinile, ca vlădicii, ne și trage câte-un ibrișin pe la nas despre fata popii de la Folticenii-Vechi: ba că-i fată cuminte, ba că-i bună de preoteasă, ba c-ar fi potrivită cu mine, ba că are să mi-o lege tată-său de gât, și câte ponosuri și tâlcuri de-a lui popa Buligă cel buclucaș, pân-a început Gâtlan a-l lua cu măguleli, zicând:

— Ia las', las', cinstite părinte! nu mai umbla și sfinția-ta cu scornituri de-aceste chiar în ziua de lăsatul secului. Mai cântă încaltea, moș Bodrângă, un răstimp, să ne veselim de-ajuns, că părintele a fi bun și ne-a ierta...

Moș Bodrângă de cuvânt; iar începe a cânta, și la joc, băieți! Popa Buligă, deși era bătrân, dacă vede că ni-i treaba de-așa, unde nu-și pune

poalele antereului în brâu, zicând:

— Din partea mea, tot chef și voie bună să vă dea Domnul, fiilor, cât a fi și-ți trăi!

Apoi zvârle potcapul deoparte, și la joc de-a valma cu noi, de-i pălălăiau pletele. Și tragem un ropot, și două, și trei, de era cât pe ce să scoatem sufletul din popă. Și așa l-am vlăguit, de-i era acum lehamete de noi. Dar vorba ceea: „Dacă te-ai băgat în joc, trebuie să joci!“ De la o vreme, văzând bietul popă că s-a pus în cârd cu nebunii, începe s-o întoarcă la șurub:

— Mă așteaptă niște fii de duhovnicie, dragii mei, și trebuie să mă duc mort-copt, căci acesta ni-i plugul.

Pavel, gazda noastră, și pune atunci un talger de uscături ș-o garafă cu vin dinaintea părintelui Buligă, zicând:

— Ia poftim, cinstite părinte, de-ți lua din masa noastră oleacă de gustare ș-un pahar, două de vin, ș-apoi vă-ți duce, dacă spuneți c-aveți așa de mare grabă.

Sfinția-sa, nemaipunându-se de pricină, încrucișază mâinile, după obicei, își drege glasul și spune cu smirenie: „Binecuvântează, Doamne, mâncarea și băuturica robilor tăi, amin!“ După aceea ridică un pahar, zicând: „Mă închin,

băieți, la fața voastră cu sănătate, ca la un codru verde! Când ne-a fi mai rău, tot așa să ne fie!“ Și dă paharul de dușcă; apoi încă vro două-trei, și peste acele alte câteva; după aceea ne binecuvântează iar cu amândouă mâinile, zicând: „Ei, băieți, de-acum liniștiți-vă!“ Ș-apoi ne lasă în pace și-și caută de drum. Însă noi, vorba ceea:

Nici toate-ale doftorului,
Nici toate-a duhovnicului;
De ce petreci,
De ce-ai mai petrece!

Cam pe înserate, ne luăm târâș, cu moș Bodrângă cu tot, și ne băgăm într-o cinstită crâșmă, la fata vornicului de la Rădășeni, unde mai multă lume se aduna de dragostea crâșmăriței decât de dorul vinului; căci era și frumoasă, bat-o hazul s-o bată! Ș-apoi, măritată de curând după un vădăoi bătrân ș-un „lă-mă, mamă“, cum e mai bine de tras la om în gazdă. Crâșmărița, cum ne-a văzut, pe loc ne-a sărit înainte și ne-a dus deoparte, într-o odaie mare, cu obloane la ferești și podită pe jos, unde eram numai înde noi și crâșmărița, când poftea, ca la casa ei.

Într-un colț al odăii, câteva mierțe de fasole;

în altul, sămânță de cânepă; în al treilea, o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni, care trăiesc până după Pași; în al patrulea, mazăre și bob, despărțite prin o scândură lată, iar alături, niște bostani turcești; într-o putină, pere uscate și dulci ca smochinele; mai încolo, un teanc de chite de cânepă și de in; pe-o grindă, călepe de tort și lânuri boite fel de fel pentru scoarțe și lăicere; apoi câlți, buci și alte lucruri, zăhăite prin cele polițe și colțare, ca la casa unui gospodar fruntaș de pe vremea aceea.

Și cum ne aflam noi în această binecuvântată casă, crâșmărița iute a lăsat obloanele în jos, a aprins lumânarea și, cât ai bate din palme, ni s-a și înfățișat cu o cană mare de lut, plină cu vin de Odobești; și turnând prin pahare, săreau stropii din vin de-o șchioapă în sus, de tare ce era. Gâtlan, bun mehenghi, ia un pahar și-l întinde gazdei, zicând:

— Ia poftim, puiculiță, de cinstește dumneata întâi! să vedem, poate c-ai pus ceva într-însul.

Crâșmărița cea frumoasă, luând paharul, se închină la toți cu sănătate, râzându-i ochii, și, după ce gustă puțin, se roagă să n-o zăbovim, că mai are și alți mușterii, și bărbatu-său nu poate dovedi singur. Dar ți-ai găsit; noi, ațiindu-i

calea, o pofteam, cu stăruință, să cinstească de la fiecare. Și ea tot ar fi stat mai mult cu noi, dacă n-am fi alungat-o prostește, mulțumindu-i câte c-o sărutare plină de foc!

— Așa e tineritul ista, bată-l să-l bată, zise moș Bodrângă, șezând cucuiet pe niște buci și molfăind la pere uscate. Aveți dreptate, băieți, acum vi-i vremea!

— Și cum zici, moșule, răspunse crâșmărița, intrând atunci pe ușă c-o strachină de plăcinte fierbinți, c-o găină friptă și punându-le pe masă dinaintea noastră. Și, zău, mare pomană și-a făcut, căci eram flămânzi ca niște lupi!

După ce mântuim de băut cana ceea, ni se aduce alta, pentru care mulțumeam crâșmăriței tot cu sărutări, până ce se făcea că se mânie și iar fugea dintre noi. Mai pe urmă iar venea și iar fugea, căci cam așa se vinde vinul, pe unde se vinde... Ori, mai știi păcatul? Poate că nici crâșmăriței nu-i era tocmai urât a sta între noi, de ne cerca așa des. La urma urmelor, unde nu-i dă și Trăsnea cel urâcios un pupoi, fără veste! Căci la de-aceste mai tot prostul se pricepe. Și atunci, crâșmărița cea frumoasă curat că s-a mâniat. Dar ce să-i facem? Vorba ceea: „În care cămașă s-a mâniat, într-aceea s-a dezmânia“. Că

altfel n-ai cum s-o ghibăcești.

De la o vreme, prinzând moș Bodrângă la curaj, să nu înceapă a cânta din fluier o Corăbiască de cele frământate în loc? Noi, atunci, să nu ne întărtăm la joc? Și așa o fierbeam de tare, de nu ne ajungea casa, și dam chiorâș prin fasole, prin mazere și bob, și sămânța de cânepă se făcea oloi, pârâind sub tălpile noastre.

Cam pe după miezul nopții, văzând că moș Bodrângă ne-a părăsit, începem și noi a ne strecura câte unul, unul, spre gazdă; eu, cu sânul încărcat de pere uscate și c-un bostan mare, ce mi l-a dat crâșmărița, căci pe cât era de frumoasă, pe atâta era și de darnică, mititica!...

Și când ajung la gazdă, ce să vezi? mai fiecare tovarăș al meu furluase câte ceva: unul mere domnești, altul pere de Rădășeni; moș Bodrângă pașlise o grămadă de buci pentru ațâțat focul, și Trăsnea, sămânță de cânepă. Iar Oșlobanu, cu ciubotele dintr-o vacă și cu tălpile din alta, venind mai în urma tuturor, numai ce-l vedem că se pune cu creștetul pe pat și cu tălpile în grindă, așa încălțat și îmbrăcat cum era; și, ce să-ți mai vadă ochii? Să nu spun

minciuni, dar peste o dimerlie de fasole i-au curs atunci din turetce, pe care de obicei le purta suflecate, iar atunci le desuflecase, anume pentru trebușoara asta... Numai văru-meu, Ioan Mogorogea, fecior de gospodar cinstit, nu luase nici un capăt de ață. Iar Zaharia lui Gâtlan se mulțumise c-un sărutat din partea frumoasei crâșmărițe. Mare mângâiere pentru un băiat străin, în ziua de lăsatul secului!... Și ia acum înțeleg eu că Gâtlan, căruia-i zicea în școală Zaharia Simionescu, a fost mai cu minte decât noi toți; căci el din cele aduse de noi s-a folosit; iară noi, din fericirea lui, pace!

Ei, ei, toate bune și frumoase la vremea lor; dar de-acum trebuie să ne mai punem și câte pe-oleacă de carte, căci mâine-poimâine vine vacanța de Crăciun, și noi stricăm pâinea părinților degeaba; nimic fără cheltuială, și banii nu se iau din drum. Unul cu altul la un loc aveam acum, la începutul postului, vro patru-cinci ulcioare de oloi, trei-patru saci de făină de păpușoi, câteva oci de pește sărat, perje uscate, fasole, mazăre, bob, sare și lemne pentru câteva săptămâni; căci stam la masă toți împreună, făcând mâncare cu rândul, fiecare dintr-al său pentru o zi. Însă Oșlobanu, care mânca cât

șaptesprezece, ne cam pusese pe gânduri. Tată-său, popa Neculai, nu-i vorbă, avea de unde să-i trimită; dar „Ce-i în mână nu-i minciună“.

Multe sunt de făcut și puține de vorbit, dacă ai cu cine te înțelege. Mă sfătuiesc eu într-o zi cu Gâtlan, c-aici ar trebui ceva de făcut, să putem scăpa de câțiva mâncăi, căci tovărășia nu ni se părea dreaptă. Și găsim un mijloc nu se poate mai nimerit: noaptea, când vor dormi toți, să punem poștă la tălpi cui vom socoti noi; mai ales că vro câțiva adormeau duși, cum începea moș Bodrângă a spune la povești. Și după ce-am pus la cale unele ca aceste, pândim când erau ceilalți duși de-acasă și ne apucăm de făcut poște, ca s-avem pe mai multă vreme. Câteva păturі de hârtie, lipite una peste alta cu seu de lumânare topit pe lângă foc, puse încet la tălpi, când doarme omul greu, și aprinse c-un chibrit, mai sfânt lucru nici că se poate!... Și fiindcă pe Oșlobanu toți aveau ciudă mai mare, lui i-am făcut pocinog întâi. Și când l-a ajuns arsura la os, a sărit din somn, răcnind ca un taur, și nu-și găsea loc prin casă, de usturime. Dar, neaflând care-i vinovatul și nebizuindu-se în putere a se bate cu toți, se puse la făcut metanii și ne blestema, de-i curgea foc din gură. Noi însă, cu

toate blestemele lui, mai punându-i în alte nopți câteva poște și făcându-i-se tălpile numai o rană, a fost nevoit să-și ia tălpășița spre Humulești, lehămetindu-se de popie și lăsând toate merindele sale în stăpânirea noastră.

Îndată după asta, Gâtlan scrise lui Oșlobanu:

„Iubite Oșlobene,

Mă închin cu sănătate de la golătate, despoieții din urmă. De n-aveți ce mânca acolo, poftim la noi să postim cu toții.

Al tău voitor de bine,

Zaharia,

Mare căpitan de poște“

Peste vro câteva zile am mai tăiat gustul de popie unuia, care venise în gazdă la noi din proaspăt; Nic-a lui Constantin a Cosmei, din Humulești, se duse și el cu tălpile bășicate pe urma lui Oșlobanu. Și cu atâta mai bine, căci tot își pierdeau vremea în zadar. Iar Trăsnea, fiind mai chilos și mai tare de cap, rabdă el cât rabdă și, dacă vede că-l răzbim cu poștele, se mută la altă gazdă, luându-și partea de merinde. Și cu astă rânduială, am rămas noi acum numai trei la Pavel ciubotarul: eu, Gâtlan, văru-meu Ioan, poreclit Mogorogea, și moș Bodrângă pe deasupra. Văru-meu, care văzuse de patima

celorlalți, luase obicei în toată seara, la culcare, a-și coase mânecile contășului și, vârându-și picioarele într-însele, dormea fără grijă. Vorba ceea: „Paza bună trece primejdia rea“.

Aproape de Crăciun, Pavel făcu o pereche de ciubote de iuft vărului meu Ioan, cu care era prieten unghie și carne. Doi icusari plătise Mogorogea lui Pavel pentru ciubote. Dar, ce-i drept, făceau paralele acele, căci pusese piele bună, talpă de fund, și erau cusute de tocmală. Numai scârț uitase Pavel să pună... și pentru asta rău i s-a stricat inima lui Mogorogea! Noroc mare că era o iarnă geroasă, și omătul ajuta la scârțâit.

În vacanță ne duceam acasă, ș-apoi, vorba țiganului cu „Crăciunul sătulul...“ Costițe de porc afumate, chișteș de buft umplut, trandafiri usturoiați și slănină de cea subțire, făcute de casă, tăiate la un loc, fripte bine în tigaie și cu mămăliguță caldă, se duc unse pe gât. Mai face el țăranul și alte feluri de mâncări gustoase, când are din ce le face. Și, mulțumită Domnului, părinții noștri aveau de unde, căci sărăcia nu se oploșise încă la ușa lor, pe când știu eu.

Și să nu-mi uit cuvântul! Petrecem noi sărbătorile frumos la părinți, în Humulești, și

după Bobotează ne întoarcem iar în Folticeni, la Pavel, gazda noastră. Pe la școală mai dam noi așa, câteodată, de formă. Dar, drept vorbind, nici n-aveam ce căuta, căci bucheaua poate s-o învețe și acasă cine vrea. Iar cine nu, ferice de dânsul! Și eu, unul, eram dintr-acei fericiți: când e vorba de credință, ce-ți mai trebuie învățătură? De la moș Bodrângă zic și eu că aveai ce învăța: fluierul său te făcea să joci fără să vrei, și poveștile lui nu-ți dau vreme de dormit. Afară de asta, mai aveam noi cu ce ne trece vremea când voiam: țencușa, ba tăbăcărească sau concina, ba alteori, noaptea, ne puneam la taclale până se făcea ziua albă. Iar în sărbători, o luam hăbăuca prin cele sate, pe unde știam că se fac hore. În Rădășeni, sat mare, frumos și bogat, am jucat la trei jocuri într-o singură zi: unul de flăcăi tomnatici, la care venise fetele cele mai tinere; altul de flăcăi tineri, la care venise fetele cele stătute; iar al treilea, de copilandri, la care venea cine poftea... Flăcăii abia se legănau în joc, și hora se învârtea foarte încet. Fetele nu se-așteptau rugate, ca pe-aiurea, ci fiecare desprindea mâinile a doi flăcăi, unde-i venea la socoteală, spunea bună ziua! și urma jocul înainte. Văru-

meu, fudulindu-se cu ciubotele cele nouă, juca numai lângă fata vornicului, soră cu crâșmărița cea frumoasă din Folticeni. Și Gâtlan, care juca lângă mine, îmi spuse la ureche:

— Las' că-i vedea tu ce-am să-i fac lui Mogorogea; de i-a ticni ziua de azi, păcat să-mi fie!

— Taci, măi, zic eu, ce mai vorbești în bobote, că s-a mânia omul și s-a duce și el acasă.

— Ei, ș-apoi? Ce mare pagubă? Vorba ceea: „Dacă s-a da baba jos din căruță, de-abia i-a fi mai ușor iepei“.

Și jucăm înainte. Seara ne întoarcem la gazdă, și Mogorogea, băiat grijuliu, își curăță ciubotele frumos și le pune la uscat pe vatră, deoparte, cum făcea totdeauna. A treia zi după asta, ciubotele văru-meu se rup hăbuc în toate părțile... Și el, supărat la culme, se leagă de Pavel să-i facă altele în locul acelora, ori să-i dea banii îndărăt numaidecât.

— Mi-ai pus piele scoaptă, cârpaciule, zise Mogorogea înfuriat; așa fel de prieten îmi ești? Haiti! alege-ți una din două, căci altfel dai cinstea pe rușine; îți trântesc scroambele de cap! Auzitu-m-ai?

Pavel, neștiindu-se vinovat, zise cu dispreț:

— Ia ascultă, dascăle Mogoroge, nu te prea întrece cu vorba, că nu-ți șede bine. Pe cine faci cârpaci? După ce-ai purtat ciubotele atâta amar de vreme, umblând toată ziua în pogheazuri, și le-ai scrombăit pe la jocuri și prin toate corhanele și coclaurile, acum ai vrea să-ți dau și banii înapoi, ori să-ți fac pe loc altele nouă? Dar știi că ești ajuns de cap?! Nu-ți e destul că m-ai amețit, punându-ți sfârloagele pe calup, trăgându-le la șan, și ungându-le aici, pe cuptor, la nasul meu, în toate diminețile? Ba de câte ori mi-ai pus și poște la picioare, și eu, ca omul cel bun, tot am tăcut și ți-am răbdat. Îmi pare rău că ești gros de obraz! Ei, las' că te-oi sluji eu de-acum, dacă ți-i vorba de-așa!

— Ce spui, cârpaciule? zise văru-meu; și tu mă mogorogești? D-apoi numa-n ciubotele tale am stat eu, bicisnicule? Încă te obrăznicești? Acuș te-oi otânji, cu ceva, de nu te-i putea hrăni în toată viața!

— Până ce mi-i otânji, zise Pavel, eu acuș te cinătuiesc frumușel cu dichiciul; înțeles-ai?

Văzând noi că era cât pe ce să se încaiere la bătaie, ne punem la mijloc și-i împăcăm cu mare greu: Ioan să mai dea un irmilic lui Pavel,

iar el să-i căputeze ciubotele, și pace bună!

Mai glumeau ei după aceasta câine-câinește, dar lui Mogorogea nu-i ieșa de la inimă afrontul ce i-l făcuse Pavel.

În săptămâna hârții, sau cârneleaga, moș Vasile, venind la Folticeni, între alte merinde, aduce feciorului său și trei purcei grijiți gata.

— Bine-ai venit sănătos, tată, zise Ioan, sărutându-i mâna. Așă-i că ne-ai nimerit?

— Bine v-am găsit sănătoși, măi băieți, răspunse moș Vasile. D-apoi, vorba ceea: „Nimeresc orbii Suceava, și eu nu eram să vă nimeresc?“

Apoi, din vorbă în vorbă, ne întreabă:

— Ei, ce mai zice Mecetul despre popia voastră? Are gând să vă dea drumul degrabă? Căci eu, drept să vă spun, m-am săturat de-atâta zdruncen și cheltuială.

— Nu se zice mecet, ci catihet, tată, răspunse Ioan rușinat.

— Na, na, na, măria-ta! parcă asta grijă am eu acum!... vorba ceea: „Nu-i Tanda, și-i Manda; nu-i tei-belei, ci-i belei-tei... de curmei“. Și ce mai atâta înconjur?... Mecet, Berechet, Pleșcan, cum s-a fi chemând, Ioane, știu că ne jupește bine, zise moș Vasile. Șapoi cică popa-i cu patru

ochi!... Ia mai bine rugați-vă cu toată inima sfântului hărășc[1] Nicolai de la Humulești, doar v-a ajuta să vă vedeți popi odată; ș-apoi atunci... ați scăpat și voi deasupra nevoii: bir n-aveți a da, și havalele nu faceți; la mese ședeți în capul cinstei și mâncați tot plăcinte și găini fripte. Iar la urmă vă plătește și dințăritul... Vorba ceea: „Picioare de cal, gură de lup, obraz de scoarță și pântece de iapă se cer unui popă“, și nu-i mai trebuie altceva. Bine-ar fi, Doamne iartă-mă, ca fețele bisericești să fie mai altfel!... dar... veți fi auzit voi că popa are mână de luat, nu de dat; el mănâncă și de pe viu, și de pe mort. Vedeți cât de bine trăiește mecetul, fără să muncească din greu ca noi... Numai... dă!... darul se cinstește!... Ioane, eu ți-am și ochit un potcapic, zise moș Vasile, la pornire. Cată de nu te lăsa pe tânjală, pune mâna pe afiștat[2] mai repede și vin-acasă; căci Ioana lui Grigoraș Roșu, de la noi, așteaptă cu nerăbdare să-ți fie preoteasă. Mai rămâneți cu sănătate, dascăle Zaharie și nepoate, că eu m-am dus!...

— Mergeți sănătos, moș Vasile, zicem noi, petrecându-l până mai încolo, și vă rugăm, spuneți părinților, din partea noastră, că ne aflăm bine și-i dorim.

După ce se duce moș Vasile, eu zic lui Ion cu binișorul:

— Vere, ia să frigem în astă seară un purcel de ceia, că tare mi-i dor!...

Mogorogea, nătâng și zgârcit cum era, începe a striga la mine:

— Mă! ia ascutați; eu nu-s Nică Oșlobanu, să mă suciți cum vreți voi... Cu ce mă hrăniți, cu aceea am să vă hrănesc. Nu vă dau nici o bucățică de purcel, măcar să crăpați!

— Iar de nu, cel ce zice, răspunde Gâtlan.

— Amin, blestesc eu cu jumătate de gură.

— Și eu mă anin, spuse Pavel de după sobă.

— Amin, neamin, ștergeți-vă pe bot despre purcei, zise Mogorogea cu ciudă; înțeles-ați? Nu tot umblați după bunătăți; mai mâncați și răbdări prăjite, că nu v-a fi nimica!

— Ia lăsați-l încolo, măi; sta-i-ar în gât pe ceea lume! zise Zaharia.

Și ne punem, dragă Doamne, la învățat. Însă, fie vorba între noi, nu ne era a învăța, cum nu i-e câinelui a linge sare. În sobă arsese un foc strașnic; îl învelisem și astupasem, căci era ger afară. Moș Bodrângă încurcase nu știu pe unde în seara aceea, și Pavel, neavând lucru ca alte dăți, se culcase devreme. Iar Mogorogea,

nădăjduindu-se în potcapicul tătăne-său, adormise înaintea lui Pavel cu picioarele în mânecile contășului, după obicei, și horăia zdravăn. Vorba ceea: „Lasă-mă, să te las!“ Mai târziu stingem și noi lumânarea și ne culcăm; însă nu puteam adormi, gândindu-ne la purcel.

— Măi Zaharie, nu mai ai tu vro poștă de cele undeva? zic eu încet.

— Nu, bre, răspunse Zaharia și mai încet; și, Doamne, ce bine-ar fi să trântim una lui Mogorogea! Dar, până la poștă, până la nu știu ce, na cuțitașul meu, taie încetișor custura de la mâneca lui Mogorogea, în dreptul unei tălpi, dă-i o pârleală bună cu niște chibrituri de ieste, care ard mocnind, și las' dacă i-or mai ticni purceii... Numai cată de nu te mocoși atâta!

— Adă cuțitașul încoace, zic eu, și, la toată întâmplarea, cred că nu mă vei da prin șperlă și nu-l vei lăsa să mă bată!

— Nici vorbă nu mai rămâne, zise Zaharia; dă-i pârleală înainte, fără grijă.

Atunci... îmi iau inima în dinți și fac tocmai așa cum fusesem povățuit de Gâtlan; tai cusutura încetișor și țin câtu-ți-i smocul de chibrituri aprinse la călcâiul văru-meu, unde era pielea mai groasă, până ce-l răzbește focul. Și

când răcnește odată cât ce poate, eu zvrrrr! chibriturile din mână, țuști! la spatele lui Zaharia și-ncepem a horăi, de parcă dormeam cine știe de când... Ion însă, împiedicat cu picioarele în mânecile contășului, căzuse alivanta la pământ, zvârcolinduse ca șarpele și blestemându-ne cum îi venea la gură:

— Vai! osândi-v-ar Dumnezeu să vă osândească, soiuri ticăloase ce sunteți! Nime n-are chip să se odihnească în casa asta de răul vostru! Cine oare mi-a făcut șotia? Pe Zaharia și Nică îi aud horăind și nu cred să fi îndrăznit... Numai că hoțomanul de Pavel mi-a făcut-o... be-l-ar tăunii să-l beie, când i-a fi somnul mai dulce! Și încă se preface că doarme, ticălosul! Ia să-l învăț eu a-și mai bate altă dată joc de om!

Și repede ia cu cleștele un cărbune aprins din vatră, și cu dânsul pe cuptor la Pavel. Și cum dormea, sărmanul, cu fața în sus, îi pune cărbunele pe pieptul gol, zicând:

— Na! satură-te de făcut șagă cu mine, cârpaciule!

Atunci se aude un răcnet spăimântător, și, odată cu răcnetul, Pavel, izbind cu picioarele în sobă, o și darmă la pământ. Și în buimăceala ceea, trezindu-se cu Ion față în față, unde nu se

încinge între dânșii o bătaie crâncenă; ș-apoi stă de-i privește, dacă te rabdă inima...

— Stai, Zaharie, că se face moarte de om în casa asta, și noi avem să dăm seama! zic eu tremurând ca varga de frică.

— Ho, mă! ce vă este? zise Zaharia sărind ca un vultur între dânșii. Casă de oameni de treabă se cheamă asta?...

Iară eu, amandea pe ușă, afară, plângând, și încep a răcni cât îmi lua gura, strigând megieșii. Oamenii săriră buimaci, care dincotro, crezând că-i foc, ori ne taie cătanele, Doamne ferește!... Căci era oștire nemțească în Folticeni pe vremea aceea. După ce se mântuie clăcușoara asta, lumea ne lasă în cât ne-a găsit și se împrăștie, huiduindu-ne. Să fi văzut ce blestemăție și gălămoz era în casă: fereștile sparte, soba dărâmată, smocuri de păr smuls din cap, sânge pe jos, Pavel, cu pieptul ars, și Ion, cu călcâiul fript, ședeau la o parte gâfuind; eu cu Zaharia, de alta, mirându-ne de cele întâmplate... iar nevinovații purcei, fiind spânzurați în tindă, la răceală, nu se știe ce s-au făcut!... Zaharia, de la o vreme, voind a curma tăcerea, zise:

— Cântă-le de-acuma, Ioane: „cei fără prihană, aliluia!“ și nu mai tânji atâta după

dânșii; se vede că așa le-a fost scris, mititeii!...

— Ia nu mai clămpăni și tu din gură, măi, răspunse Ion, plin de năduh; ați tot strigat asupra lor, și iaca vi s-a făcut pe voie.

În vorbele aceste, venind și moș Bodrângă, chiurluit, începe a-și face cruce de la ușă.

— Ei, moșule, zic eu, place-ți cum ne-ai găsit?

Pavel, care până atunci șezuse ca mut, uitându-se prin casă amărât, zise:

— Ia ascultați, dascălilor: ca să se mântuie toată dihonia, cărăbăniți-vă de la mine, și mă lăsați în pace!

Noi, bucuroși c-am scăpat numai cu-atâta, ne luăm ce mai aveam și ne mutăm la un fierar peste drum, dimpreună cu moș Bodrângă, mângâietorul nostru.

Prin postul cel mare se răspândește vuiet printre dascăli despre desființarea catiheților și trecerea celor mai tineri dintre noi la Socola.

— Na-ți-o bună, că ți-am frânt-o! zise Trăsnea; când la adică, nu-i nimică. Vorba ceea: „Ne-am pricopsit cu cai cu tot...“ Dracul mă punea să-mi bat capul de gramatică?... De știam asta, mai bine ședeam acasă; și cu banii câți s-au dat, pe ici, pe colea, își prindea tata altă

nevoie.

— D-apoi noi, ziseră dascălii cei însurați, oftând; ne-am calicit cu desăvârșire: zimți, ba oițe, ba stupi, ba cai și boi s-au dus pe gura lupului! Părintele catihetul să trăiască!...

— Ia tăceți, bre, răspunse Zaharia; banu-i ochiul dracului, s-a mântuit vorba!... Ce-l mai cisluiți atâta pe bietul catihet? Parcă numai el e de-aceia?... Ș-apoi și vouă, nu știu, zău, cum v-a mai intra cineva în voie. Vorba ceea: „Hai în car! —Bai! Hai în căruță! —Bai! Hai în teleagă —Bai! Hai pe jos! —Bai! Ziceți mai bine că vă trageți la teapa voastră, ca apa la matcă. Eu-s mai bucuros că s-a întâmplat asta. La Socola să mergem, dacă voim să ieșim dobă de carte!... Acolo-s profesorii cei mai învățați din lume, după cum aud eu.

— La Socola! strigă dascălii cei mai tineri.

— Duceți-vă pe pustiu, dacă vă place! duce-v-ați învârtindu-vă ca ciocârlia! strigă cei bătrâni.

Și așa, aproape de Paști, ne-am răzlețit unii de alții, și la Socola a rămas să meargă cine-a vrea în toamna viitoare, anul 1855.

București, 1881, septembrie

IV

Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei. Și oare de ce nu m-aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, când mereu îmi spunea mama că pentru folosul meu este aceasta? Iaca de ce nu: drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! Și Iașii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamț, ca Fălticenii, de unde, toamna târziu și mai ales prin câșlegile de iarnă, fiind nopțile mari, mă puteam repezi din când în când, pașlind-o așa cam de după toacă, și tot înainte, seara pe lună, cu tovarășii mei la clăci în Humulești, pe unde știam noi, ținând tot o fugă, ca telegarii. Și după câte-un sărutat de la cele copile sprințare, și până-n ziuă fiind ieșiți din

sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecând desculți prin vad, în dreptul Baiei, Moldova înghețată pe la margini, și la dus și la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! Inima însă ne era fierbinte, că ce gândeam și izbândeam. De la Neamț la Fălticeni și de la Fălticeni la Neamț era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimba vorba: o cale scurtă de două poște, de la Fălticeni la Neamț, nu se potrivește c-o întindere de șase poște, lungi și obositoare, de la Iași până la Neamț. Căci nu vă pară șagă: de la Neamț până la Iași e câtu-i de la Iași până la Neamț, nici mai mult, nici mai puțin. Și mai bine rămâi pe loc, Ioane, chiteam în mintea mea cea proastă, decât să plângi nemângâiat și să te usuci, de dorul cui știu eu, văzând cu ochii!... Dar, vorba ceea: „Ursul nu joacă de bună voie“. Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era drag!

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri! Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului, tovarășii mei din copilărie, cu care, în zile

geroase de iarnă, mă desfătam pe gheață și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnele, țarinile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereții!

Asemenea, dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horele și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire! De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie când auzeai, uneori în puterea nopții, pe Mihai scripcarul din Humulești umblând tot satul câte c-o droaie de flăcăi după dânsul și cântând:

Frunză verde de cicoare,
Astă noapte pe răcoare
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Și cânta cu glas duios,
De picau frunzele jos;
Și cânta cu glas subțire
Pentru-a noastră despărțire;
Și ofta și ciripea,
Inima de ț-o rupea!
Și câte și mai câte nu cânta Mihai lăutarul

din gură și din scripca sa răsunătoare, și câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ți părea tot anul zi de sărbătoare! Vorba unei babe: „Să dea D-zeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru, și atunci să fie praznic și nuntă“.

Apoi lasă-ți, băiate, satul, cu tot farmecul frumuseților lui, și pasă de te du în loc străin și așa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă! Și doar mă sileam eu, într-o părere, s-o fac a înțelege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... și să mor printre străini! că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții s-au lăsat de învățat și, despre asta, tot mănâncă pâine pe lângă părinții lor. Dar zadarnică trudă! Mama avea alte gânduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicându-mi de la o vreme cu asprime:

— Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde zic eu. Și Zaharia lui Gâtlan merge cu tine. Luca Moșneagu, megieșul nostru, vă duce cu căruța cu doi cai ca niște zmei. Ia, mai bine, repezi-te până la el de vezi, gata-i de drum? Că mâine desdimineață, cu ajutorul Domnului, plecați.

— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola,

măcar să mă omori! ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.

— Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuș, să iau culeșerul din ocniță și să te dezmierd cât ești de mare!

Apoi cheamă pe tata și-i zice hotărâtor:

— Spune-i și d-ta băiatului, omule, ce se cuvine, ca să-și ia nădejdea și să-și caute de drum.

— Mai rămâne vorbă despre asta? zise tata posomorât. Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Când m-ar bate numai atâta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi? Dar eu mă lupt cu gândul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchi, ca surcelele. Și la iști vro șase, afară de dânsul, dacă rămân acasă, nu le mai trebuie nimica? Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se știu zilele omului! Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru ișialalți.

Văzând eu că nu-i chip de stat împotriva părinților, începui a mă gândi la pornire, zicând

în sine-mi cu amărăciune: „Ce necaz pe capul meu! Preoții noștri din sat n-au mai trepădat pe la Socola, și mila sfântului! nu-i încape cureaua de pântecoși ce sunt. D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii dugliși, din toată lumea, cuibăriți prin mănăstire, ce nu ajung? Și eu să înșir atâtea școli: în Humulești, la Broșteni în crierii munților, în Neamț, la Fălticeni, și acum la Socola, pentru a căpăta voie să mă fac, ia, acolo, un popă prost, cu preoteasă și copii; prea mult mi se cere!...“

Acuș îi spun mamei că mă duc la călugărie, în Neamț, ori la Secu. Și cu câtă carte știu, cu câtă nu știu, peste câțiva ani pot s-ajung dichiu la vrun mitoc și să strâng un știubei plin de galbeni, ca părintele Chirilaș, de la jugărit, din Vânătorii Neamțului. Ș-apoi atunci... pune-ți, cuvioase Ilarie, plosca cu rachiu la șold, icrișoare moi cât se poate de multe și altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele în brâu, pe sub rasă, comanacul pe-o ureche, și, cu sabia Duhului în mână și pletele în vânt, ia-o la papuc, peste „Piciorul Rău“, spre „Cărarea afurisită“ dintre Secu și Agapia din deal, unde toată vara se aude cântând un glas îngeresc:

Ici în vale, la părău,

Mielușa lui Dumnezeu!
Iar câte-un glas gros răspunde:
Hop și eu de la Durău,
Berbecu lui Dumnezeu!...

Căci, fără să vreau, aflasem și eu, păcătosul, câte ceva din tainele călugărești... umblând vara cu băieții după... bureți prin părțile acele, de unde prinsesem și gust de călugărie... Știi, ca omul cuprins de evlavie.

În sfârșit, ca să nu-mi uit vorba, toată noaptea cea dinainte de plecare, până s-au revărsat zorile, m-am frământat cu gândul, fel și chip, cum aș putea îndupleca pe mama să mă dea mai bine la mănăstire; și tocmai când eram hotărât a spune mamei acestea, iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă, și Luca Moșneagu, însurățel de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp și să-l pregătească de pornire... se și aude strigând afară: „Gata sunteți? Haidem! că eu vă aștept cu caii înhămați“. Mama atunci mă și ia repede-repede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie.

Și, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca, sărutăm noi mâna părinților, luându-ne rămas

bun cu ochii înecați în lacrimi și, după ce ne suim în căruță, supărați și plânși, ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor, zicând nevestei sale, care închidea poarta după noi: „Olimbiadă, ia sama bine de borta ceea!“ Căci niște porci, spărgând gardul într-un loc, se înnădise în grădina lui la păpușoi.

Era dimineață, în ziua de Tăierea capului lui Ioan Botezătorul, când ieșeam din Humulești, și fetele și flăcăii, gătiți frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părțile, cu bucuria zugrăvită pe fețe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiți în căruța lui moș Luca, ne duceam surgun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice.

— Rogu-te, mână mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi!

Luca Moșneagu, însă, mâna cum știa el, căci smârțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi, și ogârjiți ca niște mâți de cei leșinați, nu zmei, cum zicea mama, care nu știa cum să mă urnească mai degrabă din casă.

— Fire-ar afurisit să fie cine a mai desființat și catihețiile cele, tocmai acum în vremea noastră! zise Zaharia lui Gâtlan, plin de năduh, după ce-am ieșit la drum, afară. Când să-ți

petreci și tu tinerețea, apucă-te de cărturărie; parcă are omul zece vieți! Tot umblând noi din școală în școală, mai mult, ia, așa „de frunza frăsinelului“, mâine, poimâine avem să ne trezim niște babalâci gubavi și oftigoși numai buni de făcut popi, ieșiți din Socola.

— Ce zici dumneata, moș Luca, despre unele ca aceste?

— Ce să zic, dascăle Zaharia; știm noi cum vi-s formele? Eu trebuie să vă duc la locul hotărât, și, de-aici încolo, cum v-a sluji capul. Hi, căluții tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă!

Cum auzeam noi pe moș Luca pomenind cu drag de casă și când mai vedeam cum rămân satele și locurile frumoase în urmă, și tot altele necunoscute se înfățișază înainte-ne, supărarea noastră creștea la culme! Pentru fiecare fântână, pârâu, vâlcică, dumbravă și alte locuri drăgălașe ce lăsam în urmă-ne scoteam câte-un suspin adânc din piepturile noastre! Și, după mintea ce-o aveam, ne-am fi întors înapoi chiar atunci, de nu eram dați în seama lui moș Luca, de care ne rușinam ca și de părinții noștri.

După un scurt popas, făcut la podul de la Timișești, de pe Moldova, pornim înainte spre

Moțca și suim încet-încet codrul Pășcanilor. Apoi, din vârful acestui codru, mai aruncăm, nemernicii de noi, câte-o căutătură jalnică spre munții Neamțului: uriașii munți, cu vârfurile ascunse în nouri, de unde purced izvoarele și se revarsă pâraiele cu răpejune, șopotind tainic, în mersul lor neîncetat, și ducând, poate, cu sine multe-multe patimi și ahturi omenești, să le înece-n Dunărea măreață!

— Ei, ei! măi Zaharie, zic eu, coborându-ne la vale spre Pășcani; de-acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărâtă cine știe pentru câtă vreme!

— Cum ne-a fi scris de la Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glasul aproape stins, ș-apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgești, peste Siret, unde ne-a fost și masul în noaptea aceea.

Dar vai de masul nostru! Aici, pe prispa unui rotar, puțin de nu era să rămânem chiori. De cu seară și până după miezul nopții am stat numai într-o fumăraie de baligi, ca la carantină, și tot ne-au coșit țânțarii.

— Așa-i viața câmpenească, zise moș Luca, cioșmolindu-se și învârtindu-se ca pe jăratic, de răul țânțărimii. Cum treci Siretul, apa-i rea și

lemnele pe sponci; iar vara te înăduși de căldură, și țânțarii te chinuiesc amarnic. N-aș trăi la câmp, Doamne ferește! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca gheața; lemne, de-ajuns; vara, umbră și răcoare în toate părțile; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iști de pe câmp: sarbezi la față și zbârciți, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte, în toată viața lor.

— Știi una, moș Luca, zise Zaharia de la o vreme. Găinușa-i spre asfințit, rarițile de-asemene, și luceafărul de ziuă de-acum trebuie să răsară; haidem să pornim la drum!

— Că bine zici, dascăle Zaharie! parcă ț-a ieșit un sfânt din gură! Decât ne-om tot învârti și cioșmoli pe iastă prispă, mai bine să scurtăm din cale. Căci mare-i Dumnezeu, ne-a feri el de întâmplări!

Și așa, luându-ne rămas bun de la gazdă, care era tot afară culcat, pe altă prispă, plecăm. Și cum ieșim în șleah, părerea noastră de bine: întâlnim câțiva oameni, cu niște care cu draniță, mergând spre Iași. Ne întovărășim cu dânșii, de frica lăieșilor din Ruginoasa, și hai-hai, hai-hai, până-n ziuă, iacă-tă-ne în Târgul-Frumos, unde-

am și înjunghiat câțiva harbuji într-ales, de ne-am potolit, deocamdată, și foamea, și setea. Apoi, după ce s-au hodinit caii, am pornit înainte, spre Podu-Leloaie; și de aici, tot înainte spre Iași, mai mult pe jos decât în căruță, căci zmeii lui moș Luca se muiaseră de tot; și țăranii noștri, glumeți cum sunt ei, ne tot șfichiuiau, în treacăt, care dincotro, de ni-era mai mare rușinea de rușinea lui moș Luca. Iar, mai ales, pe la asfințitul soarelui, tocmai când intram în Iași, pe rohatca Păcurari, un flăcăuan al dracului ne-a luat în râs cum se cade, zicând:

— Moșule, ia sama de ține bine telegarii ceia, să nu ia vânt; că Iașul ista-i mare și, Doamne ferește, să nu faci vro primejdie!...

Atâta i-a trebuit lui moș Luca, ș-apoi lasă pe dânsul! câte parastase și panaghii, toate i le-a ridicat...

— I-auzi, măi! Dac-ar ști el, chiolhănosul și ticăitul, de unde am pornit astă noapte, ș-ar strânge leoarba acasă, n-ar mai dârdâi degeaba asupra căișorilor mei! Ș-apoi doar nu vin eu acum întâiași dată la Iași, să-mi dea povăț unul ca dânsul ce rânduială trebuie să păzesc. Patruzecile mâne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată

drumeții în râs!

Văzând noi că ne iau oamenii tot peste picior și pe moș Luca tulburat din cale-afară, cum eram în căruță, ne acoperim peste tot c-un țol, zicând eu, cam cu sfială:

— Moș Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii așa de greu, să spui că aduci niște drobi de sare de la Ocnă, și las' dacă nu te-a crede fiecare!...

— Ei, apoi?! Știutu-v-am eu că și voi mi-ați fost de-aceștia? zise moș Luca, mergând pe lângă cai, plin de năduh; nu mă faceți, că ia acuș vă ard câteva jordii prin țolul cela, de v-a trece spurcatul!

Auzind noi ce ni se pregătește, ghiontitu-ne-am unul pe altul, chicotind înnădușit, și ca' mai ba să zicem nici cârc! În sfârșit, după multe șfichiuiri ce-a primit moș Luca de la unii-alții, cum e lumea a dracului, mergând noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcănile de pe ulițele Iașilor, am ajuns într-un târziu, noaptea, în cieriul Socolei și am tras cu căruța sub un plop mare, unde-am găsit o mulțime de dăscălime adunată de pe la catiheți, din toate județele Moldovei: unii mai tineri, iar cei mai mulți cu niște târsoage de barbe cât

badanalele de mari, șezând pe iarbă, împreună cu părinții lor, și preoți și mireni, și mărturisindu-și unul altuia păcatele!